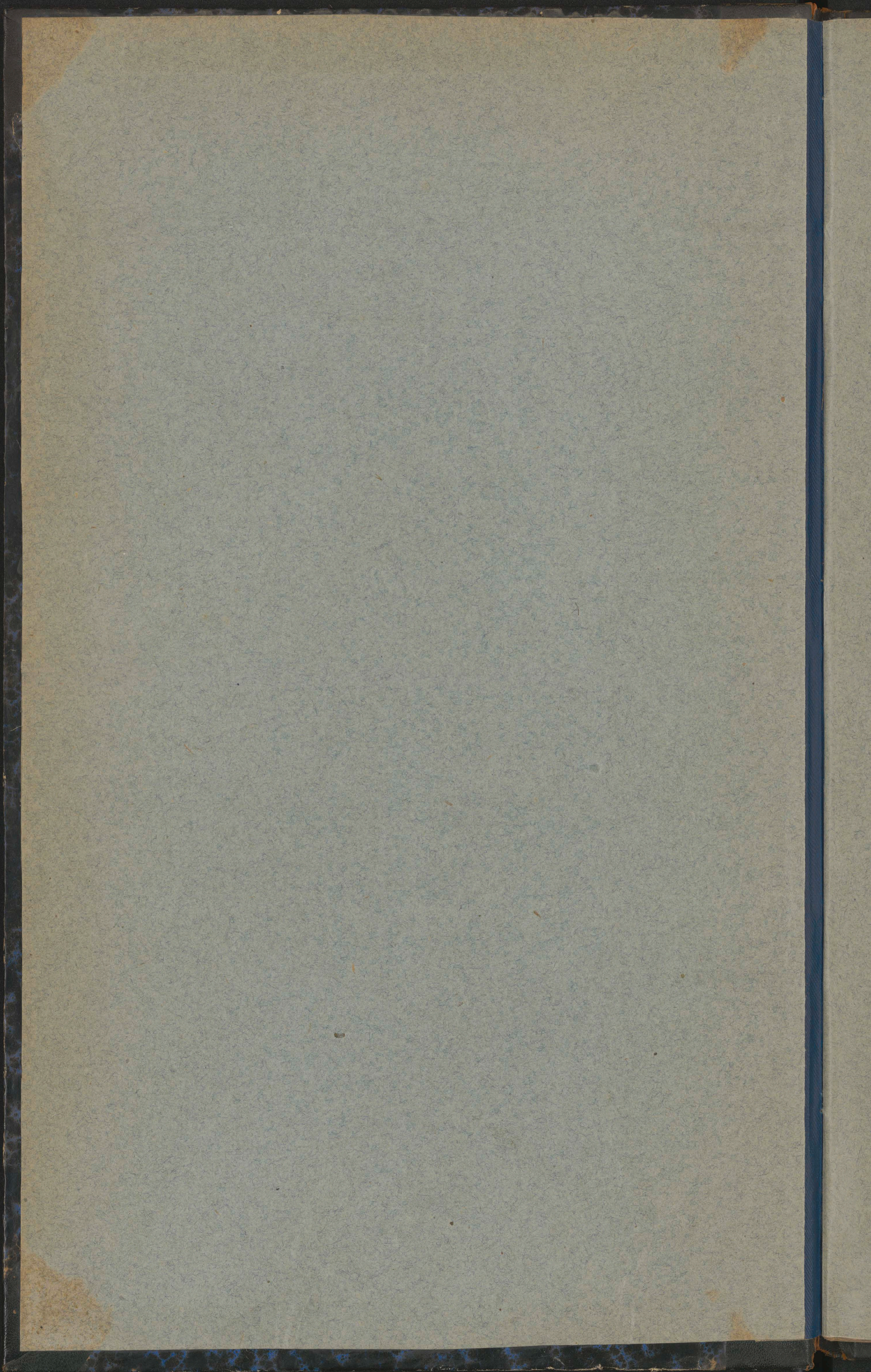

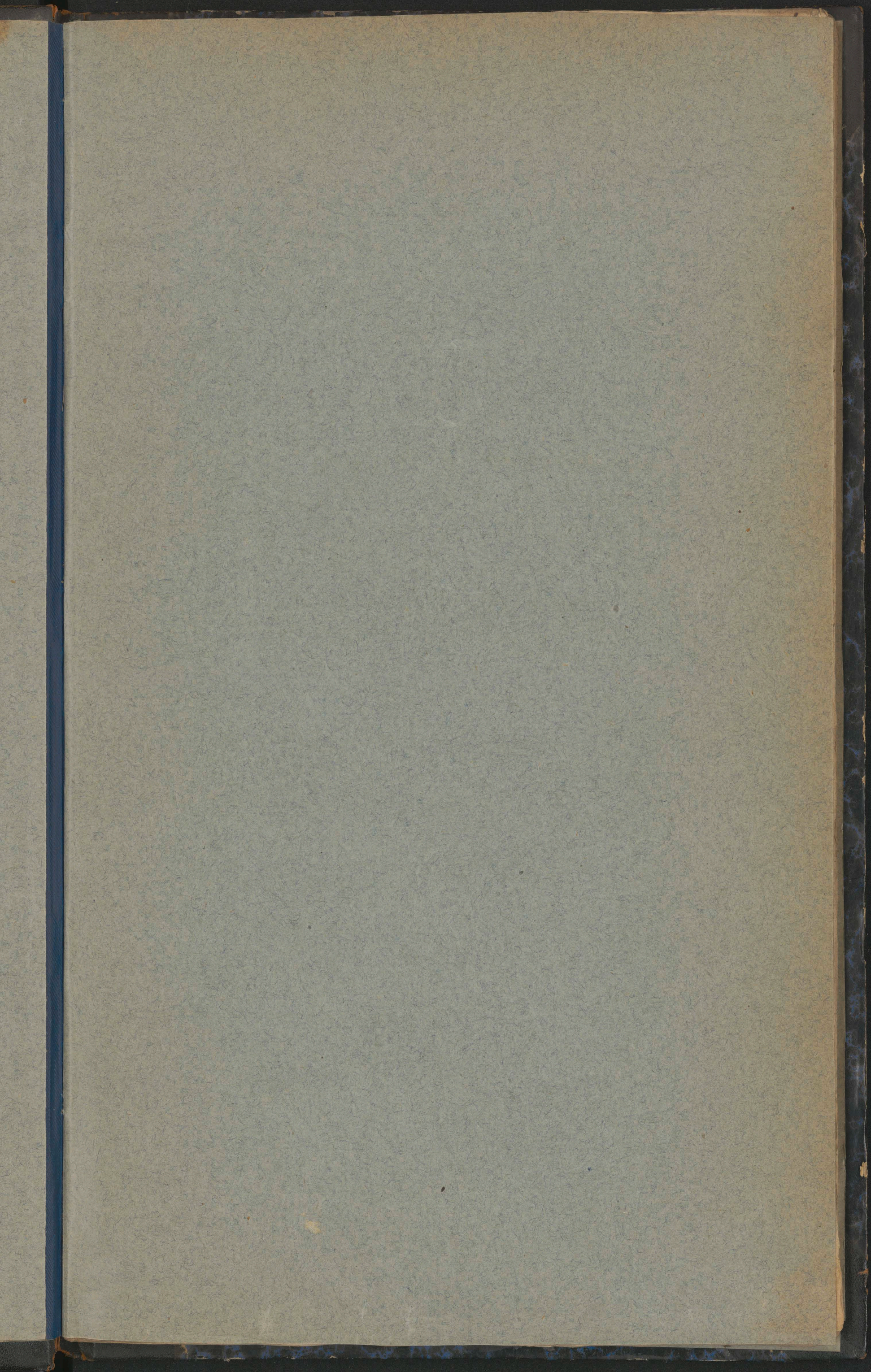
Biblioteka Jagiellońska.

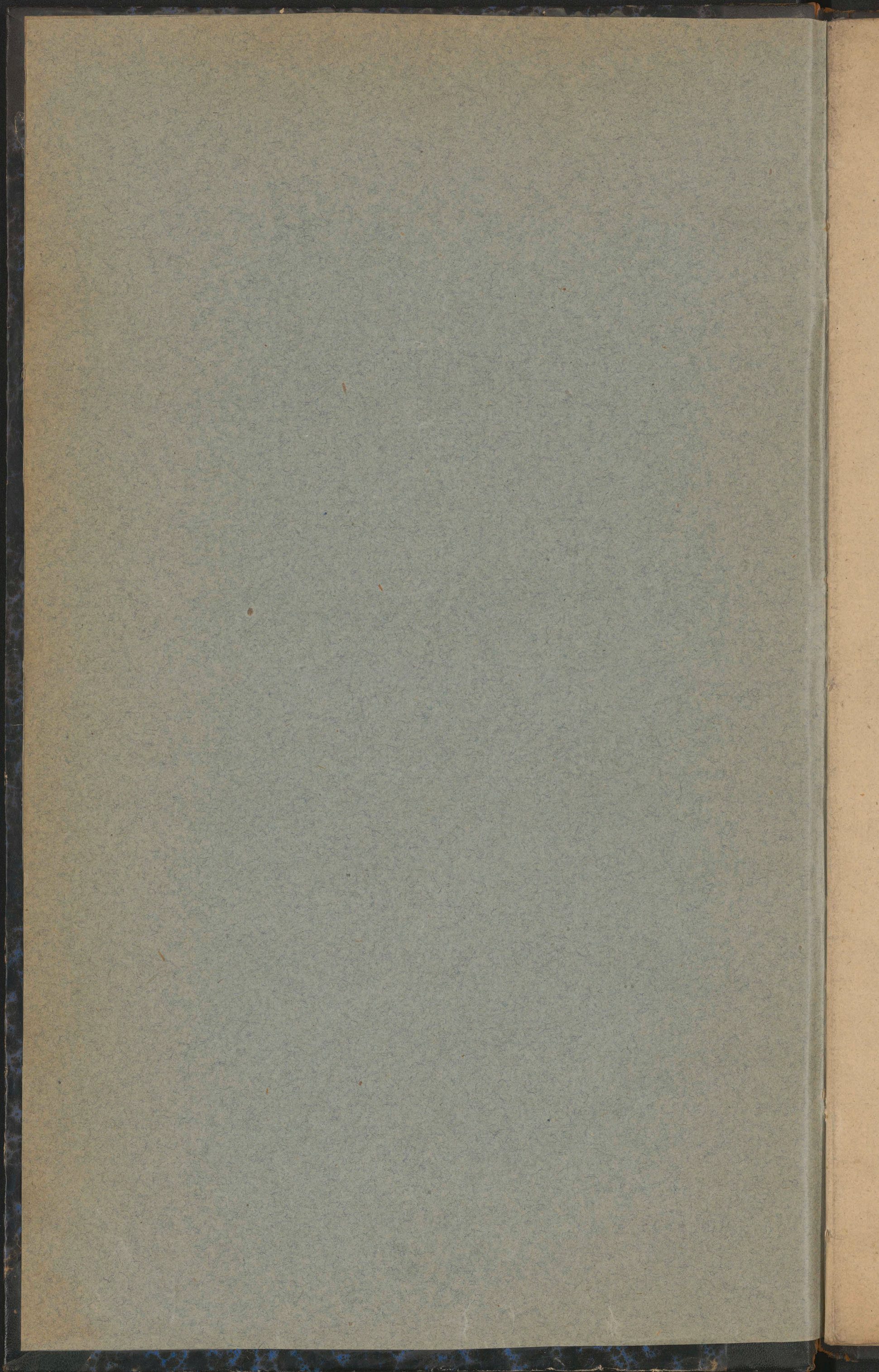

6171

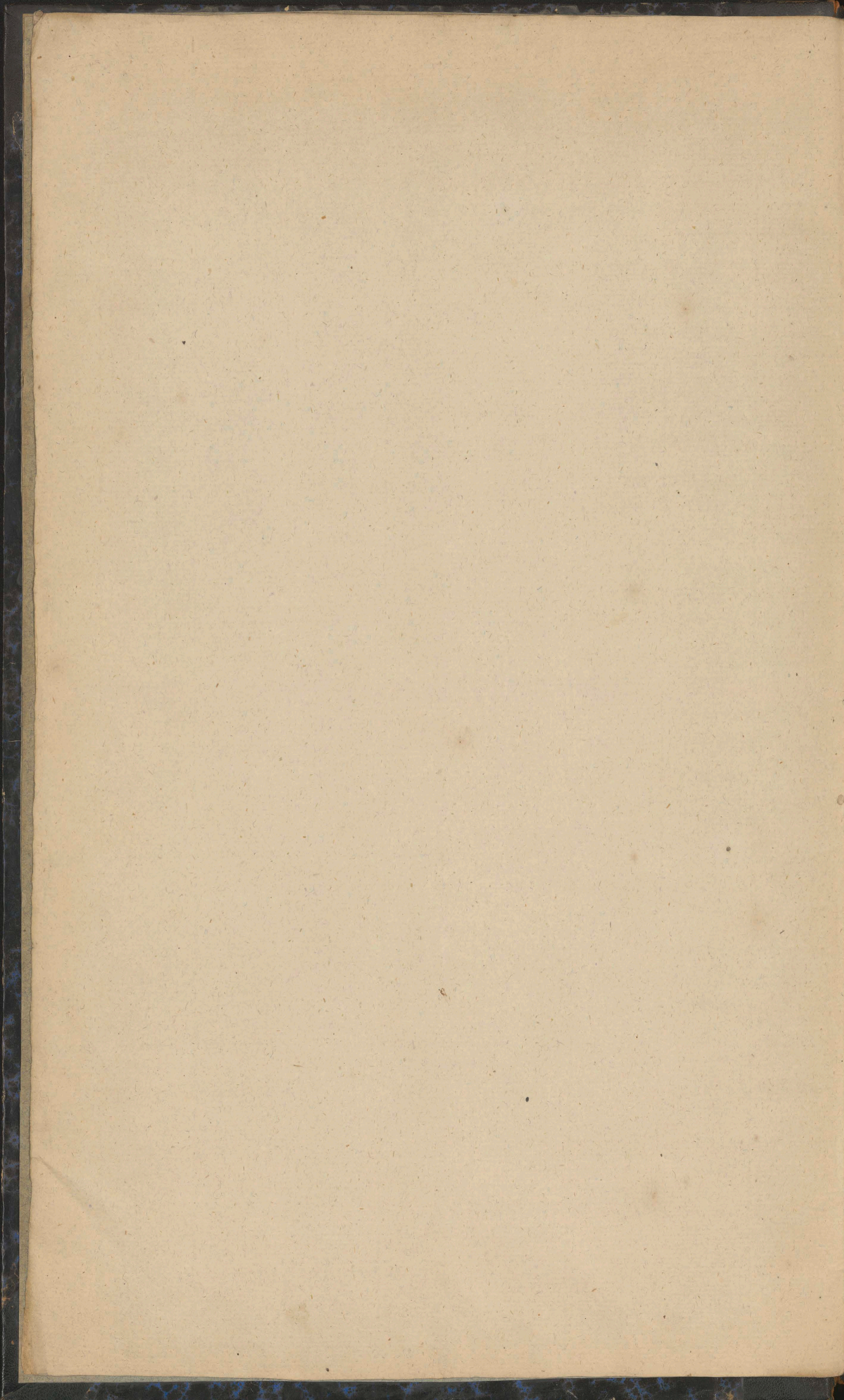

122 1/2

6171

nic
ka
do
ly
xo
u
ja
go
ra
k
m
o
s
m
d
u
k
k
k
a
s
s
p
k
m
s
p
g
a
n
k
s
u
k
t
o

O Nauce historii.

Nigdy znajomość gruntowna historyi nie była wazniejsza, jak w wieku w którym każdy co nosi imię człowieka, ma prawo do obywatelstwa, a każdy obywatel nie powinien słuchać ustaw krajowych obowiazany, ale nawet do ich stanowienia i ulepszenia udział mieć może. Historya jako wierny i rzetelny obraz życia ludzkiego, nauczy reprezentanta społeczeństwa radzić o szczęściu powszechnem; przywładze obywatela odgadywać, w ustawach rządowych czasem przytknych szczęściu ogółu; monarchę zaś przytkną, nie jego szczęście osobiste ze szczęściem państwa samego sobie przez opatrność ludu jak dusza z ciałem jest potężone.

W każdej nauce do przeszłego a gruntownego jej nabycia, przez stałą uwagę ze strony ucznia, a dobrego wykładu ze strony nauczyciela najwięcej gruntowne dzieło elementarne pomoże może. W dzieła do historyi powszechnej literatury nasza jest uboga, ale sąsiadzieli nam urozynych naradów a szczególnie Niemców zdaje się być tak przepięknymi iż sam wybor już jest trudnym. Atoli mimo mnożstwa znanych mi dzieł, ani jednego nie znalazłem któreby całą historyę obejmując dla pomiernej ceny do nabycia powszechnego tak wem było. Jedne były obszernie i kosztowne; drugim, braki jednostajnej proporcji w wykładzie; inne znów, w częściach były doskonałe; stawem, znajdując doskonałość rozrzuconą, którą zbierać potrzeba. Alby zaś komu to twierdzenie nie zdawało się dziwnym, wyobrazenie moje o dziele elementarnem do historyi po-

wrecknej zabreklam.

Dobor rzeczy waznych i godnych pamieci.
 Polazenie ich naturalne. Uklad jednostajny.
 Zwiazkosci wystawienia takta izby wspie
 najaz pamieci uwnia, stuchanie uolnej
 lekcyi nauki cieta nie czynida proznom.
~~Wystawienie~~ Przek. wszedzie rekelnie
 wicznie z przenikaniem przyczyry, skutki ^{wytorona}
 i cele i towarzyszące im obliczenia. U-
 wagi nad rzecz, Krotkie i z samego wykla
 du pragmatycznego ~~z~~ plynące. Wra-
 zeniu nas o rzeczach aby barma uwaga
 byla zwrócona, na ducha narodu i wie-
 ku do którego czynności należy, proix tego
 na ducha zdrowej filozofii i ducha roz-
 maitych stronnicu. ^{Nakoniec aby} ~~by~~ ^{się} ~~nie~~
 mógł kiedyś zrozumieć czego na lekcyi nie
 pojał. wskazywanie miejsca gdzie która
 rzecz najlepiej wytorona, jest konieczne.

Ponieważ do takwiejszego pojęcia rzeczy naj-
 więcej umysłowe jej wystawienie pomaga;
 w historii zaś tablice chronologiczne,
 genealogiczne i mapy historyczne
 w pewnym względzie umysłowem są
 rzeczy wyobrażeniem; proxi dotazenie
 ich do historycznego dzieła jest bardzo
 wazne. One bowiem na jeden rzut oka,
 jasniej w pamieci rzecz wypisujemy, niż
 wielostowne wytkazanie. Regestra je-
 zeli gdzie to w dziele historycznym, ^{gdzie w którym}
 mnóstwo rzeczy i mnóstwo imion często
 pamieci utrudza są potrzebne; nawet
 wypisanie na marginesach kresci re-
 czy nie może być uważane za błahe.

Tych wszystkich warunków ani w je-
 dnym dziele któreby całą historię powie-
 dła, obejmowało nie znajduję dopiednio-
 nych. Z tego więc powodu przy wykla-
 dzie lekcyi nie mogłbym jednego dzieła
 używać bez kilku.

Wogule tejlym się drogi brzymad.

II Za wstep do nauki historii postarzyłby
 mi Rühs propädeutik des historischen Stu-
 diums; jednakże korzystając z nowych ad

wychadkny' obszerniejszym rozwiazad.

- a Chronologia, podlug Stegewisch, Einleitung in die historische Chronologie.
- b Geografia naturalna, podlug myśli Litte ra uzywajac do tego kart ogolnych Europy, azji itd. praktycznego kazda Geografia do dziala Steina xrolionych, do Europy xas' mappy Orohydrograficznej przez Serriot de L'hoet.
- c W Etimologii i Glosografii, nim Heeren swojej obietnicy dopiedni, po stuzyliby mi Noel i Schoel. Tableau des peuples qui habitent l'Europe jako xci wskazy: Adelunga do jego Miknidasesa. Wachlera do historii powszechnej literatury. Handbuch der Geschichte der Literatur.
- d. Co do Graphiki powszechnej, po Wroclim wytozeniu myśli nad sztukę pisania Pana Sylwestra de Sacy i Nizka Remu saie i systematycznym tej rzeczy braktowaniu, sprobowalbym wyobrazenie wiedz dem pisma wzrozkowatego Peruwian skiego podlug zdania Humbolda, dalej wytozytkom, czum sa Hieroglify podlug Kirchera a xrim podlug Cham polona. po takim wstepie pitnicjsza, bym uwage xwrócił na Kolije przez które przechodzily Jzyki i postacie pism w Europie, tudziez na skrócenia używane, oznajmijac wszedzie xroda w których tej nauki xzubać wypad. Tak przygotowanym xuzniom uska xalbym
- e. Jak nad Dysplomatyka Polska, przez Do giela rozpoczeta, za przewodnikiem Gatterera pracowac nalezy, aby się do wzorowej doskonałości Judeniuszowski posunac.
- f. Jak Numismatyka już przez Crathiego Alberkrandego i Deluwela rozpoczeta dosko naci.
- g. Jak nathomec nathmatoly się odbrngc

Elements de Chronologie historique par Schoell

z tetargu i zamiećbane po Karowol
skim nitinze napisy od zaguby
ratowac.

h. Samą literaturę historyczną uporządkować
kowałbym tabellarycznie, ograniczając
ją się do dzieł naukowych wykazanych
przez Eichornia, Heerona i Spitz-
lera.

III O stworzeniu świata i protopie: rozmaite
podania historyczne najlepiej zebrał
w swoim atlasie historycznym Buret
de Longchamps i Kunrisch w Edgaji
Bredawa. Handbuch der altengeschichte:
Prosząc o wiadomości historyczne i
geologiczne po Allgemeine Weltgeschichte
obozorne też w rozmaitym duchu.
Morna i Baltensleda (Urgeschichte 7. 7.) zwrócić uwagę: wyzi-
szość podan' mójzuszowych wykazad
filozoficznie Fondot.

F. tom atrytwa Halskiego.

III W wykładzie dziejów starożytnych
wziętym za przewodnika Heerona
Handbuch der Geschichte der Staaten
des Alterthums i Letewela Dzieje
starożytne

IV W średnich Kocha Tableau de revolutions
de l'Europe i Rühsa Handbuch der Geschichte des Mittelalters.

V W nowożytniej Kocha i Heerona
Handbuch der Geschichte des Europäischen Staatensystems etc.

Do rozwiniecia samej rzeczy sturzyty by mi
już zebrać przez lat 18 z celniejszych dzieł
skonych wyciągi, już nowe odkrytywa
nie i kombinowanie. Dla ułatwienia
zaś pojęcia rzeczy użyciem, zrobiłbym
wyciąg z moich już dawno zbieranych
materiałów do atlasu historycznego, wyciąg ten
Atory przez kilkunastu krajobrowów
miały ze 14 tablic synchronologiczno-
historycznych. Tablice te przy ciągłym
podziacie na wielki tytuł miałyby Epollis
którem odrozmiane.

Go tallim rozkładzie, ~~zauważ~~ niech

mi wolno będzie zwrócić uwagę na imię
mi dxieta historyczne. Jakkolwiek praca
ta jest słabą i słabą, dla mnie jest ona
i będzie drogim i rozekulającym pomnikiem
ośmnaścieleciach trudów i usiłowań. Wskazę
w tym miejscu winienem, że uwagi moje
zbieram dziś nie z żadnych notatek
przy czytaniu robionych, lecz z wpro-
mnień, które mi pamięć przy cofnię-
ciu i przebieganiu myśli spędzonych
lat 18^u odwiecyć zdolata. Jeżeli w czym
nie dość mi wspierata wiernością przeba-
czyć mi proszę, tym bardziej że niektó-
rych dziś pod ręką nie mam i mieć je tak łatwo
nie mogę.

Horatii Furselini historiarum epitome
godne radek dla pięknej nauki, cytacji xro-
det, na swój wielki dobre lubo mrosłwo dy-
now ważnych średniej i nowszej historii
zamiłca. W Domakerii francuzkiem (J. 4ⁱⁿ 8^e)
wiadomościami do literatury pomnożo-
ne godne czytania ale dziś na przewo-
dnika stuxyc nie może.

Dionysii Petavii Rationar. temporum
Lugd. Bat. 1710. Obliczony od poprzedzającego
co do rzeczy i przywodzenia xrodet, wcho-
nologii i dziś ma przeważne znaczenie
Wedleyi kalendarzkiej ^(Dopiero przywiezionej) Dodane tablice
genealogiczne ^{z kory} Lansona i Brietiusza
J. lubo dziś nie mogą zastąpić atlasu hi-
storycznego) podnoszą jego wartość. Doty-
czone zaś wizerunki stuxonych Wzrostów z me-
dali ozdoby edycyi a przyjemną rozmyśle-
czytelnikowi przynoszą. W uwagi ubogie,
sam wykład rzeczy autora zaprzęta, na
swoją wielk wyborne i dziś godne czyta-
nia. Szkoda iż przy uagdem doskonałe-
niu iż nauki historyi nie znalaxto do
pełniać i poprawiać, bo tym sposo-
bem byłoby zastąpiło lixne xrege
Handbuchów kłorem dziś xarzuceni
jeslemy.

Leonardi Offerhaus. Compendium
historia Universalis. T. 2. parzerobit

Petawiusza, ale przez odrzucenie drugiej części chronologicznej nie nastąpi swego wzoru. Jam następniemkazy pomnożony przez Szretha. Tablice genealogii i geograficzne wcielone do edycji hołenderskiej ^{Petawiusza} jathley wstache opuścić.

Christophori Cellarii Historia universalis dla rozsądnych uwag i objaśnien geograficznych mimo siłności godny aluy obok Petawiusza miał miej sce. Od Narodzenia Chrystusa przecho dzi dwie wiekami.

Georgii Hornii Orbis imperans dla uwag Joachima Fellera nabył ma xniej wartości: do przeglądu epok nie zły.

Brickius annales mundi sive Chronicon universale. T. J. in 8°. Urozonuy ten jezuita wylicza kronikarstwu sposobem rozrute zmiany w narodach pod każdym rokiem. patrzy na rzeczy stosownie do wielku i stanu swajego. Konczy rok na r. 1663.

Podobnym sposobem wyhlada dzieje Joannes Jacobus Ketteler w dziele Protneus historicus sive historie universalis decades. Tom. 3. in 8°. More były uwarzany w pewnym zglę dzie za kontinuatora Brickiusa za cyna bowiem od r. 1660 a użgnie do r. 1718.

Joh. Math. Haseius Historia Univer salis politica idea plane nova etc. Norimb. 1743. Było jednem z dzieł elementarnych najbratniej potrze bie uważanych się odpowiadające; ale blisko skutelnie przez ukonych talak zmianę w historii zaprowadzily, iż dziś prace ukzonego Hase do użycia w dawnej formie nie podobna, zaure atoli dzieło podług wzoru Hasego i Petawiusza z braxniejszych narzel nych dzieł zebrane najtepiej potrze bie użycij się miodziery odpowia data.

C. B.

We francuzkim.

Porzecznie znany Milot w Tom. 9 dopiero nie w Tom. 1. i 2° zawrze wyborze rzezy i wywladzie i rownaniu jej rozgodny. Zarzucie mu jednak mozna jak wglornej expei histo rykow francuzkich iz w srednich czasach i nowych zlyst sama Francya zajly i ka tytko co ma ^{znaj} xwiazek jasno wykladu, rente xas swiata a nawet Europry nie majea xwiazku z jego ojczyzna, ledwie nawiasem natraca. Niedoskonatosi ty popravid Chmyty ani w swajem Namalzeniu niemieckim do dajac prout licznym przypisciu historyz, skut rwenow wschodniej Europry. Reformatyzi i woj ny siedmiolokniej- Spomy Kociata Gallitani sliego z Prymtem o wzajemne prerogaty wy nie jednego z exyklaritow xmidz w Mi socie.

Kordysek Tom. 11 in 8° co do rzezy xypat nie do milota podobny cololwiek tytko w wy wladzie i xiejow itarozynnych roziny a w hi stonji wloskiej dohadniejxy. Spuoxzenie dat historycznych jest w nim niedorocane, dla uwag atoli naturalnych i rozgodnych godny xytania.

Kristan Tom. 10 in 8°. Rownie jak jego poprzednicy nie na caty swiat i worystkie narady leox tytko na Francya, i co ma z niy xwiazek ma xwrocana uwage. Podlug niego polska dopiero za Sobieskiego, Rosya za Piotra, Szwecya za Gustawa adolfa xgo dna wspomnienia; o naszych xas Men dogach, Gedeiminach Witoldach ani xi mienia nie wiedzia. Jednak jako potniej sxy korystat z nowych badan i adkryje w xgodzie obliozy w rzezy i lepij ja rozwija Od Narodzenia Chmytusa przechodzi dzieje wie kami, w kazdym xas wieku poswigca ~~ata~~ osobne i rozdziaty dla nauk Religii

Sondot Tableau historique de Nations Tom. 4 in 8° Wlasnego iz Kryma-systematu

ściśle synchronizacyjnego w ogólnym podobnym do
Turrelliniego. W historii starożytnej daleko
obrzemiejczy niż w średniej i nowiej. Więcej
jak jego poprzednicy na świat cały ^{ma} zwró-
coną uwagę.

Bossuet. Discours sur l'Histoire.

Wło w dziełach literackich nie ma takiej krot-
kiej na ich wyliczenie i wzmianki myśli
poglądać będzie Boswetowi prawdziwej
~~o~~ swim rodzaju wielkości nie odmówi.
Jakkolwiek odkrycia geologiczne i astro-
nomiczne wiele jego twierdzeń znoszą, jak-
kolwiek zamknięcie działalności przed
wiecznego stworcy w zakresie 4000 lat
przed N. C. jako oparte na dowolnym
domaczeniu pioma krytyce relega, za-
wsze duch religijno-moralny w jakim
on na czynny ludzkie i na zmiany naró-
dów pogląda prawdziwy skacunek jego
działu zapewni. Wszakże u niego obro-
nia za każdym krokiem do kary i
zbliza, wszędzie naród opuszczający swo-
tę i religię brnący w rozpucie do upad-
ku się schyla. Cnota zaś nawet w nie-
szczęściu rozczuła nas ale nie przetrwała
rozparczy; owszem gdy pada pod cięż-
mą złości i nienawiści, zdaje się (czyta-
jąc Bosweta) że ją opatrność wyry-
wa od prześladowań i do wiecznego
szczęścia po trudach przenosi. Wszakże
opatrność przytomna zawsze działa
nie widzialnie, zawsze człowiella ser-
siem najęta, wszędzie nad nim czu-
wa owszem zdaje się go na swem
konie piastować. Uwagi Bosweta
nad prawami, rządem są, za szczęście
imoga, rozmaitej krytyce ulegać. Mimo
tego dopóki moralność dla ludzi będzie
święta, wykład historii w ^{duchu} Boswe-
ta będzie pomysłem szanownym. Za-
pować należy że swój prawy nie odłoni
czyt. Jego kontynuator francuski

nie umiał się przejąć duchem swojego pro-
szerego i jest raczej prostym Latopi-
szorem nie historykiem. Jego dopowiednie
nie jest kompilacją z Bricciusza o ile
nym wyżej wspomnieliśmy.

Polskie Wamowanie Rozwota z kon-
synuacyą przez A. Linowskiego ma li-
czone dodatki z dziejów polskich w du-
chu Krombarshim. Mysł zamieścił
i wcale do wzorowo wykwornego w do-
swecie niepodobny. Jest i w mieniach
języka przez Wamowanie i dopowiednie
nie Rozwota przez Wamera, ale w ja-
kimś duchu nie czytawczy go nie u-
mier w powiedzieci.

Domairon. des Rudimens de l'histoire.

Tomow 3 in 8°. Dzieje etnograficzne
wygląda po prostu i przysłojnie. prze-
znaczył. Dzieło swoje dla młodzieży
niej i dobrze odpowiedział swemu celowi
Dzieło to przepolszerone z potrzebne-
mi odmianami wybornie mogło być
w szkołach wojewodzkich użyte a po
jego skłonieniu w klasach niższych do
piero dla uzupelnienia nauki history-
cznej syndronistyczny wykład który
skniej dla młodzi mógłby w klasie V
i VI następować.

Koch. Jakie ten mąż z powstania

swego prawnik w zawodzie swoim miej-
sce zajmuje nie wchodzę, ale że dziełami
skonyrne stawieją go między pierwsze-
mi historykami to nie zawodna Jego
Tableau de Revolutions de l'Europe itd.

Tomow 4. szczegolniej co do srednich wie-
ków jest wzorowem dziełem elementar-
nym. Francuzi w stylu wykwirtni
przebauyli mu kwardoi języka przez
wzgląd na doładnowie rzezy. Dzieło to
byshato autorowi szauweli powrze-
chny za rządów W. Napoleona, z jego
polecenia było zaprowadzone do wszy-
skich szkół wojshowych. Co wizerca

ten geniusz naszego wieku, zaszczycił swoim li-
stem autora i zachęcił aby tym sposobem ta-
ką historję napisał. Pójdź się już stojący
nad grobem Koch tej zaszczytnej dla siebie
pracy. Zachęcał owe dzieło uzupełnić i po-
prawiać. Do starożytniej postanowid wytko-
małże Heerena pomnożyć go swoim u-
wagami i dodać tablice genealogiczne-
chronologiczne, a co najważniejsza Kraja
brany historyczne, ale tego słusznego za-
wodu umiary polityczne, a na końcu
smierci, że orkoda, młodziu uzupełnić nie
dozwolił. Kochowi. Dodać mi tu wypada że
dzieło jego jest ubogie w uwagi nad prawa-
mi kurcykami i rządem, czy akoli prze-
to kraci na swej wartości roze sz dania.
Uwagi następnej Dadaż się rozwinę ustnie
skosowne dla nich miejsce w dziełach obzor-
nych a dzieło Kocha jest kompendium.
Z ręką wykład rzecky bresawy i pragma-
tyczny wstępnie wskazanę rozsądnie xro-
sta i narekne dzieła dają do nich obzorne
pole. — Pomaxenie Kocha przez Sanders
ma przypisy słowjalnego rodzaju 1. exorpa-
ne z samego Kocha ale dzieł innych. 2.
przez Damara skąd inąd wyjęte. Braku-
je ^{Kochowi} ~~mu~~ ^{mu} ~~jednak~~ kart do państwa za Euro-
pejskich. Niektórzy woteliby aby tablice
chronologiczne nie spólnie tek w oddziel-
nych kartkach każdego narodu historyę
wytawiały.

Le Grand Theatre historique etc. Tom. 5. in fol.

1703 w dźwięce — Obfity materjal ale nie
obrobiony — szeregolniej dodane Kupferstet-
chy dzieło to xnamienuje, Tu niedk mi
wolno będzie wzywie xbozenie i wy-
torze myśl moja, względem obrarow
historycznych. Kupferstetychy historyczne
są jednem z najdnieniejszych iudków
do wytorzenia jaono tej nauki. Widzia-
tem dwie dzieci między rokiem 1711
które za pomocą Kupferstetychów historyę
świętą, rzymską, i francuską, nawet
w szeregach xnaty. Bytem już profes-
sorem dawadtem tej nauki w Włafach
wyższych. Mimo tego tak ich rozmowa z

statem pomieszany, iż z obecnym ich nauką
 iestem i rodzicami z wielką ostrożnością o
 historii mówić oszczędnie za kamień.
 W krótki atoli z bajkami ochłodzeniem, wypro-
 wadzony do ich postępiu eady ich znajomo-
 ści zabrać na obliciu francuzkim wyobra-
 zony zobaczytem. Wtedy przestaniem się
 jak ważny iu pedagogiczny przepis: aby zmy-
 słowo dzieciom naukę wystawiać. przeto
 natem się naocznie, jak wielkąby przysta-
 go uczynił młodszy polskiej artysta Włomy
 by anatomie czynny z dziejami ojczytstych
 podług opisów krytycznych w obrazach wy-
 stawit. Są już znawcy do tego materiały
 przez Samuglewicza i Paciarellęgo. Sta-
 drowicza ~~nie ma~~ Kresłone
 te zebrać i dopisać - godna rzecz artysty Xiomka
~~godna~~ dla podobnych prac. -

Kupfersztuchy w historii są dwójakie

1^e historyczne prawdziwe brane z pomni-
 ków rymańskich i te są źródłem do obja-
 snienia rymańskich wieków.

2^e Idealne, te jeżeli mają mieć wartość
 powinny się jak najbardziej zbliżać
 do prawdy historycznej, inaczej napotnia-
 tyby fałszywemi wyobrażeniami, przeto
 zamiast przekazywania krzywotyby roz-
 sadek. Z tego więc powodu obrządy
 historyczne z wielką bacznością uwaga, po-
 winny być kresłone.

Kupfersztuchy w wymienionem powyżej dzie-
 le mają wartość i pod względem sztuki
 i pod względem historii - ostrożnie za-
 tem muszą być używane.

Niemcy mają na wstępie tego francuzkie
 go dzieła Historisches Bilder-Galerie
 Tomów 17 in 8° Maj. Dzieło to zawiera obfi-
 łe w rzeźby i cytaty - Kupfersztuchy ró-
 wnie ulegają krytyce. W wykładzie rzeźby
 niemieckie oszczędnie francuzkie co do
 wielokrotnie.

Duport ou Tertre. Histoire des Conju-
 rations, Conspirations et Revolutions ce-
 lebres. Tomów 10. Dwa ostatnie po imieniu
 autora napisat Desormeaux. Inkrasa
 wnie rzecz maluje. O narodach aryjskich
 i ameryce obserwuje się rozpisat. /

Wawrowe Kupfersztuchy znaj-
 dują się w historii Rzym.
 Nilota in 4e T. 1. która
 jest i na polski język
 wytlomaczona T. 2. in 4^e
 Wykaza część Kupfersztu-
 chow w dziele tem jest
 idealna ale kompozycja
 ich oparta na świadectwach
 historii i na świadectwach
 pozostałych pomników.

Goquet de l'origine des
 loix des arts et des scien-
 ces, et de leur progrès chez
 les anciens peuples. 3 B
 in 8° bystro
 gruntownie rzeźby śledzi ob-
 fity atoli z niego Bass
 w swoim słowniku wyra-
 takon -

O Niemieclich

Zaden naród nie jest tak obfity w dzieła elementarne do historyi jak Niemieclik. Zadnego naródu historycy nie byli wierniejszymi w powadaniu historyka powszedniego jak Niemcy. Widozna u nich dążność do obycia całego rodu ludzkiego. Wszystkie ludzkie wszystkie narody i państwa jeżeli nie równą doświadczenia i starannością to przynajmniej z równą pitnością przechodzą w mych dziełach. Im natęży się starannie udoskonalenie historyi powszedniej. Na procyta nie całego szeregu dzieł doręcznych (Handb. uchi) historyi powszedniej liczących setki i tysiące potrzebą. Tu przebiegnę nie najdelniejsze ale mi znane. Dotycają one zdanie własne.

Bredow. Handbuch der alten Geschichte. etc.
Prosty i naturalny wykład a do tego etnograficzny, czynią go dla młodzieży ciekawym. Je mu wzmianką pierwszą znajomości dzieł starożytnych, z naukami więc o nim mówić mań obowiązek. Dział nowa edycja przez Kunze i Müller poprawiona dawną o mu wartość przywróciła.

Schroechl. Allgemeine Weltgeschichte für Kinder. T. 6 in 8.º Etnograficznie lubo dział gruntowniejszymi dziełami zastąpiony godzien czytania. Nie można mu odmówić trafnego doboru i wykładu interesownego rzeczy resztowanego do pojęcia młodzieży. Punktów dotyczących religii jako protestant wdać wym sobie sposobem rozważa. Z niego pierwsze próżki historyi politycznej Mandau europejskiej pod okiem profesora Oserpaderm. Jego dziełko historyi powszedniej Tom I. cyndronistycznie przekłamał A. Kotowski.

Manert. Handbuch der alten Geschichte aus den Quellen bearbeitet. Nie widimy tej wielkości w historyi jako w geografii tego myśla szacujemy. Le przedmowa cował ale ich nie czytuję.

Grassl. Abriss der alten Geschichte des Orients. T. 1.º
2.º. Geschichte Griechenlands. Tom 1. in 8.º
Oserpad jak sam oswiadcza z Heerenem i Schlossem. Za błędne cytaty był mianem Knytkowa w historyi wschodu był mianem Sknytkowykowem i Starwie, lez Knytkowem.

historia Grecka

Wszystko na jego prośbę jest mojem zdaniem
zła i niesprawiedliwa. Wykład rzezy
do młodszych zastosowany.

Krauschmidt. Pragmatisch-chronologisches
Handbuch der europäischen Staaten-Geschichte.
T. 3 in 8° Według Bredawa i Bretha było
zły historią nowożytną. Do pierwszych po
człowiek dobry, sposób a toli widzenia rzezy
proziomy, usłępuje w tym względzie Bretha
wi ale za to Brethawy a jednaki obfity.

Fischer. Historia czasu średnich. W 2°
pierwszych Tomach w całej historii i re
dnich czasu / której ma być 4 Tomów / w
Władza zdarzenia prozostu nie unoszą
się w chodzie wprawy / nie zapominają
o prawach i rządzie sądzi o rzezy zdro
wo. Jeżeli rzezy swej pracy podobnie wi
si może być obok Bredawa poprawne
go podrozony.

Müller J. 24 Bücher allgem. Geschichte
Tom. 3 in 8° Z wyższego stanowiska po
gląda na czyny ludów i zmiany narodów
pomysłami swojemi uderza, potężeniem
rzezy, wnioskowaniem i naprowadze
niem na nowe widoki interesuje. Ale
czy jednaki nie rozwinęła, lecz ja jalky zma
na, rozstrząsa, dla tego dla porządku
cych nie bardzo dostępny.

Ludewig Allgemeine Geschichte der Völker
und Staaten Tomow 3. Czy nowożytna
już wydana lub wydanie nie jest miwia
domo. Pisarz ten dwoi późniejszy nie zda
je mi się być wyższym od Müllera.

Stöckl Die Weltgeschichte für gebildete Leser.
Tom. 4. in 8° niższy w wykładzie, ale
za to dostępniejszy w większej liczbie cytel
mówi.

Najobserwacyjna granice historii po
względnej zaktualizacji Eichorn. Oemer i
Janetter.

Eichorn Weltgeschichte Tom. 5. in 8° W dziele
ten objął historią prawie wszystkich naro
dów. Względnie wskazuje chrześcijaństwa i naturalne dzie
ta. Czy zawsze i względnie gruntowny wybor
wskazuje, nie wchodzi. Trudno ~~dziu~~ i bardzo
trudno aby jeden człowiek takiej wydatki
pracy. Najlepiej jednaki wskazał chrześcijaństwa

Do historii starożytniej. Do historii zaś za łwo
 pa będących narodań nie znam lepszego kom-
 pendium. W edycji stariego puffedorfa
 przez Bruzen de la Martiniere. Tom 8. in 8°
 obzernej znacieć można historię narodań
 azyatyckich, afrykańskich i amerykań-
 skich, lecz w najczym francuzskim bez-
 cytat mniej zaspolłaja cxytelniłka.

Proix dopiero wspomnionego waxne sa-
 dxieta Eichornal. Antiqua historia ex ipis
 veterum scriptorum graecorum narra-
 tionibus contexta. Tom. 4. in 8°

2° Antiqua historia ex latinis scriptorum narrationibus
 contexta Tom. 2. in 8°

3° Geschichte der drei letzten Jahrhunderte
 Tom. 6 in 8°

Remer. Handbuch der Geschichte. Tom. 4. in 8°

Darstellung der historischen Welt durch
 alle Jahrhunderte. Opusit mnogolwona
 rodow za Europejskich kłore Eichornopi-
 sat ale xato dodat historię nauk i sztuk
 piślnych, handlu, rolnictwa. Wielki i
 uderzający xawod ale do wykonania
 do władnego przez jednego cxtowielka nie po-
 dobny. Dla tego sam Remer nie xujaj
 w sobie dosyc ił do ~~wykonania~~ ^{napisa} niekto-
 rych cxyści wiył pomocy syna i przyja-
 ciol. W xredzie rukony Remer cxytaje xno.
 Dla i narzetne dxieta przez co do popra-
 wy bydow jaltie w takim ogromie byty
 niewiattanne wskaxat srodli. Nie podobna
 w katię krotkoiu katię mnogolwa rrexy
 lepiej obyc. Wykonanie podług planu Ei-
 chorna i Remera historii powszechniej
 z zupełną doskonałością godną jest maza
 nie jednego cxtowielka lecz uzonego kawa-
 rystwa. Srednia historia w proporcji
 jest krotka. Max uzonego rozsądnie
 planu trzymaj się naax Remer d parętku
 do końca wiernie, przez co jexeli jednostajności
 raxi tedy użycym się pojście i wyrubanie
 rrexy ułakwia.

Tom 1° mamy wy kłornaxony po polsku.

Schneller Weltgeschichte zur gründlichen
 Erkenntnis der Schicksale und Kräfte des men-
 schengeschlechtes. Potocxył maza Remera i
 Eichorna w ukłedzie trzymaj się w dani
 zupełnie Remera, miejscami z innymi
 cxyrpat pisarzy, opusit jednak krotkoiu

zebrane przez nich źródła. Entwurf jeden
iżym i ognia ciepło słońca i zajmuje
myślą dowcipną, wzniostą a nawet i
smiałą.

Galetti Weltgeschichte Tom. 22 in 8°
pozmiej jezuicie kłótką wyjęto. może być
porównany z Milotem, Kondytkiem
ale wypisy od nich, obzerwocię rzeczy (zaj
muje bowiem cała Europa i co ma z nią
zwiazku) i doktudniejszem jej rozwinię
ciem. Ciągłe ma swobodną uwagę na polity
czną dągnię mocarstw europejskich. Wła
przeżyta Galetiego temu Milot i Kondytk
nie wiele światła przyniosą.

Beck Anteilung zur Kenntniss der Welt
und Völker geschichte. T. 4. in 8°. Osię
ścię zajął powanych źródeł przez autorzy
skich. Dla czegoż czynić nowe badania
przewodnikiem być może. Beck z innymi
swe cyfaty przypisat osywiata, ale postawaty
za rzetelnoś w tej miedniej pracy niepospo
tily wart chwaty.

Becher N. F. Weltgeschichte Tom. 10 in
8° dziś już 13 Tomów. Uluhiomy ten piom
ad publikowaci niemieckiej już brach
eiz dozehat dopredniaczy i poprawiaacy
Wollman, Menzel i Laebel. Prawda że ony
ktada rzec wiernie i interesownie, wcho
dzi w przykryny, wątpliwosci gdzie są nie
zawsze ich osnajmia, jednaki te wżysto
jaka, ma dotąd w Niemczech tak w dziełach
sobnego wdrazu obfitych, osemu przypisac
odgadnyc nie umiem

Rotteck allgemeine Geschichte von Anfange
der historischen Kenntniss bis auf unsere
Zeiten. Tom 10 in 8° Jedno z najporządziej
szych dzieł historycznych. Jestto skrócony
wyciąg z najcelniejszych historykoi Angiel
skich i niemieckich. Ogranicza się do samej
historji politycznej. Wybita przy epokach
źródła, osasem w myślach i wnioskach za
smiały. Wrodniej i nowej historji uatuję
ponizyc naród francuzli ujął warkeci
swój pracy.

Spiller Entwurf der Geschichte der Europäi
schen Staaten Tom 2. in 8°. i
Meusel Anleitung zu Kenntniss der Euro.

päuschen Staaten Geschichte. Tom. 1 in 8°
 Należy ci pisarze nie wybitnym rzeźby
 gdyż ten jest uinbowy i czysto zagadko
 wy. bez doborowem wskazaniami dzieł
 celniejszych powrzednia, takie jakoby i je
 znabi.

Schütz wypracował sta ukortateonę ocy
 kelnia historyę, a dzieł Eichorna Galle
 go i Remera ale w rzeźby, (w tych wronach
 było w rzeźby pod jego piórem xmito.
 Schütza przerobił Gennersich ale in
 tej nowej korrrekturze nie wiele to dzie
 to osaliości xystato.

Gatterer. Jak wiele przytoxyty sig die
 ta Gatterera do wzniezenia historyka
 xdemu dobrze wiadomo. Tu namienie
 o jego historyi, Handbuch der univer
 salhistorie. Tom. 2 in 8°. Dzieł jesze
 moze postazyć za przewodnika sta dca
 cego guntownie poznac' k nauke. Nie
 uderza on ani stylem ani mysla, ale
 prostota ^{gruntownosc} i jasnosci a jasnosci prawdzi
 wie naukowielka xawrze go wzorowym
 czynic' będz. Dzieło to jest wybornem skro
 ceniem. - Allgemeine Weltgeschichte przez
 kowarky skro angielokie napisaneja przez
 niemieckie ^{Stalckie} przerobionej pary xystawia
 tego ogromnego dzieła przewodnikiem
 byc moze. Tam bytko od niego odstępuje
 gdzie to niedoshanate. - Rownie i drugie
 dziełko Einleitung in die synchronistische
 Universalhistorie zur Erläuterung seiner
 Tabellen. Tom 2, ma swoje wielkie ka
 lędy. Rozwinię podług niego w zupełno
 sci historyę postanowit

Hübner. Handbuch der allgem. Welt
 geschichte aller Zeiten, vom anfang der
 Staaten bis zum Ende der röm. Repu
 blic. Tom. 5 in 8°, ale ma omieré ukon
 owia tej pracy nie dozwolita. Porziej in
 sato jesze Wilka Tomow ^{wskazyw historyę} do wydrwili ^{dociegnę Par} naró
 dów. Dzieł systematu Gatterera brayma
 sig w swoim wielkiem dziele Schoel.

Schlozer. Weltgeschichte nach ihren
 Haupt Theilen Tom. 2. prosty wyobraze
 mia będzne o historyi powrzedniej.

Wachtel. Lehrbuch der Geschichte. Egołne
 rzy trafne i same godne tego weterana w histo
 ryi.

Rühs Handbuch der Geschichte des Mittelalters. Do poznania dziejów średnich wieków przewodnik wyborczy. Precky na które wszyscy historycy mieli uwagę, zarówno przebiega krotko albo tylko nazwa, ale za to, narody mniej znane albo przez innych historyków opuszczone, w krotkości jasniej i pilniej przechodzi; i z tą godziem ^{zalety} ~~uwagi~~, że częściej wgląda w ducha średnich wieków. Równie ważny do poznania ducha w tych wiekach jest Anglib

Halam Tom 4 in 8° w Roma. francuzki Tom 4 in 8° — Italia, Hiszpania, Francya i Wiemny ^{Anglia} w nim wybornie, reszta stała doskonała i krytyki nie wytrzyma. Wielki przy starze uczynił historyi krotki i reszty podobnym sposobem wypracował.

P. Girot w pierwszym kursie swoich stał nagrafowanych prelekcji w średnich wiekach jego zdania powtórzył i nowożytny w tymże sposobie dopełnił. Jednych prelekcji P. Girota nie znam.

Heeren 1° Handbuch der Geschichte der Staaten des Alterthums. 2° Handbuch der Geschichte des Europäischen Staaten systems und seiner Colonie. Znane są te dzieła porównanie z wielbionym Herodotem i Strabonem świata. W starożytniej jego historyi niektóre domysły zniosł Strabon Rhode. W nowożytniej zrehabilitował co do ostatnich czasów romańskie był krytykowany. Mimo tego utrzyma miejsce między pierwszemi historykami. W wykładzie nowożytniej, czy bynajmniej czy ostrożny trudno odgadnąć.

Dresch Uebersicht der allgemeinen politischen Geschichte. Tom 3 in 8° a z tą wyjątkiem Lehrbuch der allgem. Geschichte Tom 1. in 8°. Cóż budowę swego dzieła wzniosł z tytułu Leidena Heerena i Rühsa i przyznał potrzebę że umiał korzystać z tych wzorów. Wśród nich wiekach należało obzeraniej rozwinąć Europę wschodnią a w nowożytniej kolonij Europejskiej.

Bernika dowiódł dwa atlasy, Historischer Schulatlas mniejszy. Hand Atlas der allgemeinen Weltgeschichte większy. Do jego dzieła

P. Jago Ideen über die Politik den Verkehr und den Handel der alten Welt. Göttingen 1815 in 8° T B pu dwie są ści ostatni czy wypred. ? — mucaj nowe związki na skute starożytnie. Atol mnogich z warnejs uwiel bienna sta tego Arysta duo nie można ani czego czor pać bez nie prze czytania szy romai tych rozpraw Rhodego.

przez co podniosła ich wartość. Skłoda się
między temi słynnymi dziełami nie ma
ścisłego związku; nadto się do powiększenia
go użycia na drodze.

O Polskich.

Prace Strakoskiego i Skubińskiego są powzięte
słynie znane i ocenione. Dzieła powzięte
słynie historyi A. Kolowskiego Włoma
czenie Szecha i Sawickiego nastado
wanie Rego i nowo wydany Hajda
now przez Rogalskiego są w rękach
młodszych jako elementarne nad temi
wzrostem zastanawiać się nie będą.

Dzieje Starożytne X. Klotyńskiego.

Objmują mnóstwo faktów. Rollin i jego
Epitomator Thallier prócz innych byli
często jego przewodnikami. Dawniej do
konieczności tego dzieła jest przystąpione.

Dzieje starożytne Leliewela.

Dzieło to podług doskonałego planu ^{zredagowane} ^{z wypracowaniem}
skreślone przez i najdokładniej ^{zredagowane}
jest atlasem opatrzone z kocha obra
zem admiara Europy być może porówna
ne. Pisat je autor dla swoich uczniów; dla
tego przez ścisła i unywarlowo wystawił, że
sko byłby natracił; przeto dla nieznających
historji jest nie dostępną; ale dla cetera
nego czytelnika bardzo jest warte wiele
mu rzeczy objami i dopietni którychby
długo gdzie indziej szukać musiał. Sam
atlas dotychczas do tego dzieła godny jest
autora ^{Władysława} we względzie geografii staroży
tnej; wart aby przez doskonałych w słu
ce i stycharskiej z pitnocią był wynytowa
ny. Autor dla zrobienia dzieła taniozem
swoją ręką to przez na niedzi wykonał.
Nie ubliży to zastępowi tego meża gdyż
powiem szczerze iż można być wielkim
historykiem wielkim geografem a mi
mo tego miernym stycharzem. Gdyby
Dzieje Starożytne do powziętego użycia
miały być przedrukowane zapewneby im sam
autor inną nadał postać. Ja z mej strony są
datkłym aby przez oddzielenia tablic genealo
gicznych i jednostajnej skali w krajobrazach

alby wskazanie xrodet i naczelnych dzieł do
kardego I rownie jak w Wokhu było dodane.
Przez tego tablice historyczne etnografii
cznym sposobem ułożone odwotując
się do SS w dziele utaleczyły pamięta
nie i powtarzanie rzeczy niezgrym.

Przytem saniem publicznie w imieniu
przyjaciół nauki historyi oświadczyć
iż wydanie historyi Struwick wielkóm
już dawno przez Autora obiecaney było
by wszystkim miłe.

Zbiory historyi powszechniej.
Rollinowski

Polin. Starożytna Tom 13 in 8°

Ap. Arystoteli T. 16 in 8°

ostatnie 10-16 przez Crevier

Autor ten stanowi Epokę w udołkonaniu hi
storyi starożytnej, a lubo dziś nie może być
jedynym nauzcycielem tego przedmiotu in
Stapit piarowego miejsca w Greckiej Angielskiej
Gastonowi, Miffortowi i C.F.O. Müllerowi a
w Arystoteli Fergusonowi i Niburowi za
wsze aboli i teraz będzie obfitym materij
atem a nawet do xroczumienia Lycharcy
wzorów nieadlicie potrzebnym. W znajomo
ści xrodet nieustępuje swoim spód xawoimi
Kour, ter wiele w kombinacyi i rzetelnem
rozumieniu. Autorowie wielkiej historyi
Angielskiej w części starożytnej jego zisłay
mali i w xnaczonej części przepisywali, a
głos publiczny właśnie części starożytno
w tem ogromnem dziele wznat za do
skanata. Wzięte jakże jego historya miata
wauzonym świecie była powodem że wie
lu xajęto się uzupełnić podług jego planu
historyi innych narodów i tak wspomniany
Crevier napisał historyę Cesarzów. Tom 12^e
in 8°, 6 in 4°; udępa je stylem swojemu
poprzednikowi. Rollin interesowniej i
wdzięczniej reuz maluje, Crevier exasem
na xarrut niepotrzebnej rozwlekłtości xastu
guje.

Le Beau. jeden z najpoźniejszych nastawo
wioł Rollina, xajęł się napisaniem histo
ryi państwa wchodniego, ale tylko do Fre
ny reuz doprowadził w Tomach 14 in 8°

Właśnie wyzyskiwa ^{gruntowe} najamności zrobił a
nade wszystko rzetelne, ~~nie~~ iola rozpa
i zdumie zapewniło mu staw. Przez po
prostwu niły od niechęcia opowiada. Po
jego śmierci do końca żyłi historyi państwa
wschodniego Guenee i

Ameilhon dodaje Tom 9 in 8^e
Krytyka zarzuca im nie skniecie wiele
zndel. Cata tedy historya państwa wscho
dniego i wznawnej ocyi ottomańskiego
przez Le Beau - Guenee i Ameilhon x do
danemi regestrami przez Navier zajmuje
Tomów 27. Jest i atlas historyczny do tego dnia
ta jeżeli się nie myli przez Tardieu, ale jakże
nie widziawszy go powiedzieć nie mogę.

L'abbé Marcy sⁿⁱ był księdzem lew sⁿⁱ uoił
en abbé w swojej historyi, persów, arabów
Chinokryliów, japonokryliów, mogutów i. t. v.
a w tytule i rozprawy widował dohoniący
Rollina. Historya arabów jest najpiękniej
wymacowana i bardzo zgodna x to, jako
w historyi angielskiego w Womaxeniu
francuzkiem wystamy. Historya Chin podob
na do tej która w Stupendosie przez de
la Markiniere umieszczonea. Innych
narodów historya skrupta i nawet pro
wnemia x Rollina skrupta w wy
dem nie wytrzymać ale na to rozważni
się autor nad uwierzeniami, prawami,
rządem i religią, czy wiernie? No wte
snej śmierci P. Marcy zajęł się dohonię
niem jego pracy Richer znam do
20^u Tomów.

Thalier zrobił x historyi starożytniej Rol
lina wyciąg w Tom: 10^u Dzieło to, lubo
autor nie dość skorzystał x nowszych
badań, wielkie x natarto wzięcie we Fran
cyi.

III Historya Gwaryska Angielskiego

Ogromne to dzieło wielki x powagku obłask
zyskato. Przez Womaxyli je Francuzi pod
skryem Anguekila Du Peron i wydali
w Tomach 42^u in 4^e. Holendrzy już przy
pisaniu pomnożyli. Na tymi zajęli się
to, maiz i Memey i wkrótce stworzyli
wzyskkiem ocy na rzetelną wartość tego
ogromu. Starożytną wy Womaxyli z Ory
ginatu dodaje przypisy Womaxio hien

Der
Eun
stia
Iera
Min
Kry
prop
uox
je
nie

Dzieł
bion
wrx
xaj
Tom
ren
dolu
Min
daru
Kł
Ang
Fran
ang
Tow
jedn
dnu
ek
Ang
w 12
wiel
ekie
ver
wod
roz
Z n
dego
Kopa

Derstlich. W nowożytnej Włosa co do narodów
Europejskich bardzo słabo w oryginale Angiel-
skim wykonana pod przewodnictwem Fern-
lera zaczęli bierze poprawy przeprowadzać. -
Mimo tego oderwały się również tak same
krytyki na prośbie tej pracy iż na 30 Tomie
poprawiać musieli. Potężyli się również
uczenni niemieccy i porożkanych narodów więc
je każdy podług swojej możności oryginale
nie napisali jako to

Meusel Francuzi

Joze Niderlandów

Le Bret Italii

Schlozer Północnej Europy i Siliury

Gatelli Niemiec

Gebhardi Dani, Norwegii, Szech, Moraw,

Stepha, Wendoń - Kurlandyi

Sprengel rozprawk z chwata Angielska

Engel Węgier i Sapiędlwa

Niiks naostatek Szwecyi.

Dzielo to Allgemeine Weltgeschichte tak przewo-
bione zwykłe pod nazwiskiem historii po-
wrzedniej Towarzystwa Haldkiego znane.
zajmuje Tomów 65 in 4° dodatków zaś
Tomów 6 in 4°. W niemieckim tłumac-
zeniu i przewrobieniu ona daleko wyżej
doskonalsze niż w oryginale angielskim.
Mimo tego wiele jeszcze zostawilo do za-
dania przez rozmaitości systematu i wy-
kładu, wielu narodów historia niekwesta
Angielska nieskonczona.

Francuskie tłumaczenie pod przewodnictwem
Anquetilla du Peron jako wiernie origina-
lowi jest daleko niższe od niemieckiego.
jednak mnogolubnym planois i Kupfersztu
obroć pięknie wykonanych i czystością
drukus ma pierwszeństwo nad niemie-
ckim.

Anquetil du Peron zrobił krotki wpięty
w 12 Tomach in 8° z tego dziela Włony nie
wiele ma wartosci. przy czytaniu niemie-
ckiej edycji Gatterera Handbuch der Uni-
versalhistorie dobrym być może prze-
wodnikiem. Z edycji francuskiej sta-
nowylna i za Europejskich narodów.

Z niemieckiej prace Schloccera, Gebhar-
dego de Breka i Joze nadto polska i
Rosyjska ^{na jej zapieci} ~~W~~ ^{ostatnie polskie i Rosyjska}
Kopysjaka ~~W~~ ^{ostatnie polskie i Rosyjska} ~~W~~ ^{ostatnie polskie i Rosyjska}
jakkotowick w tem dziele

mało cenione, dla biedaka dziejów narodowych
sz. waznie, wskaza, muhowiem xradta ka
kie Włorych Wagner nie wiywat. Sam
Wagner historyę ostatnich Jagiellończy
ków bardzo miernie uylonicyt.

Jeszcze to ogromne dzieło nie było skłoni-
ne liczy już x niego woliens wyciąg:

Die allgemeine Welt-historie in einem voll-
stendigen pragmatischen Auszuge. Tom

37. in 8° Co większa Stäberlin swojej hi-
storię niemieckiej 12 Tomów do tej pracy
wcielil. pod nazwiskiem Auszug wycią-
gu, lubo ją oryginalnie napisal: i żadne
go zwiqzku ta jego praca nie ma x nie Historyę nier-
mielka, przez Galetkego poniej wydana.

W następnym czasie tenże Stäberlin
dokończył swojej historyę dodając 28 Tomów
pod tytułem: Deutsche Reichsgeschichte
vom Anfange des smalkaldischen Krieges
etc. Ostatnie jednal dwa sz. przez Senken-
berg. Te prace Stäberlina mały nowakac ka materjal a materjal bar

Prócz solia staw xjednali niemiej przez
bieniem historyę wydanij po angielsku
przez Guthrie i Gray pod tytułem allge-
meine Weltgeschichte nach dem Plan Wit-
Guthrie und Joh. Gray w przedmku Widen-

skim xnam Tomów 98 in 8° w origina-
le do 50. Mniejsze to dzieło co do obser-
wacji ale x dostonatosi xuykłe wycięj
cenione niż poprzedzające. Tuż kim nie
mało nardaw opuszczone. Wtaczy: Mom-
ey tytko w ogule, drwajcanya niestkon
czona - Stowem obie te prace sz rawore
Dziełem ludzkim!! Na xname mi exsu-
nie xoriginatu teix x przedmku Widen-
skiego pod sacregolnem nardami
xwroic uwage.

Tuż następnych czasach uzevi Niemiec-
cy potarzyli sz pod przewodnictwem Hee-
rena i Ulhersta w celu napisania historyę Panstw Europejskich.

pauszedniej luzafny. wydati juz Oglosze swoy kamiat publiernie
sz pod tytułem Geschichte der europais-
chen Staaten i. k. jalk te prace wytko
najsz oras okaze. Z programmatu
ogloszonego widac nie przez opuszczenia
historyę starozylnej, nie wszystkie dzielicj
sz państwa objęli, ci do nie Włorych je

drz objęty do Historyi Niemiec
nie do Historyi

ruk
F
w
m
V
D
D
T
b
x
c
i
w
w
p
d
ce
b
w
j
l
x
j
p
s
G
17
n
l
D
g
a
G
m
d
n
m

zwe i spódparacowników nie znalezli.

Mniejsze zbiory

Francuzi w miarę swoich Beauté d'histoire wydali Resumé d'histoire które w roz-
maitych częściach romantycznej warstwy.
Niemcy allgemeine historische Taschen-
bibliothek für Jedermann i. d. C. d. C. C. d. C.
Dzielnik, upowszechnienie swiatta między
ludźmi. Znam francuzicki 9
Tomów a niemiecckich 25.

W niektórych częściach niemiecckich do-
bor wyrywny rozsądnie. Wogule (iż ze
znanych mi części sądzic mogę) Fran-
cuzickie Resumés lepiej celowi odpowiadają,
i krasniej rzec do powszechnego pojęcia
wykładają niż ta niemieccka Miszrunke
wa Bibliothek. We francuzickich więcej
proporcjonalności w niemiecckich większa
dajności o złybienie rzecy. Jakkolwiek ma-
ce te przy porównaniu dzieł stawiane
być nie mogą; zawsze atoli dajności upo-
wszechnienia swiatta między ludźmi,
jest i będzie rożnic wielkim jał słahe-
lnem uaitawaniem, praca godna uczyli-
xowanych Narodów, praca która sama
jedna ich cywilizacji w potłomności będzie
powarnem swiadkiem. W tymże celu pi-
sał dawniej Mangelsdorf. allgemeine
Geschichte der europäischen Staaten T.
17. (innym bowiem tego autora dzieł
nie czytałem) potłomuje odwieczną grun-
townie myślącego, widać jednak usze-
dnie prosięch, gdyż ~~kontrakt~~ ^{magist} widać, że pisał za kontraktem a
gdy się termin ^uabliwał.

Zbiory sacregotnych narodów.

Grecya.

Stos publiczny prace ruznych
Miltorta
Eichstädt.
Gillies
Mannert i
Gast uwnał za arcydziela Prattis
maxone ich części najdoskonalsze znaj-
dują się w dziele Bibliothèque histo-
rique Tomois 18 in 12° par Breton mi-
mo pochwał jakże się tym autorowi

Flax
iec

stworze maki, w po czepkowej historii Gre
ckiej krymatywnie C. J. O. Müller: Geschi
chte der hellenischen Stämme. - w Alexan
drie warne moxna uoxynie do dalki i z te
gewisch Geographische und historische
Nachrichten die Colonien der Griechen be-
treffend i. d. i. Bartholomiego podróży
Anacharysa, tudzi i x wypry wspomnianego

Przym.

Wyuzg rozsadny x Fergusona Meinema
i Gibona proze już wspomnianego Pre
lona dotąd jest dobrym wzorem. Tom 11.
in 12. - Misch die Geschichte der Römer
zur Erklärung ihrer classischen Schrift
steller Tom. 3 in 8° lubo Kompilator

Fergusona rozwijają pilniej miejsca
byxace się starzytności ~~jest a tego~~ stat się naszym. Ltego
powodu ~~u~~ i historya Rzymi ^{na} starego
Niuport moze mieć swoje x nuzemie.
Wimo tego o Koloniach Rzymotlich
malo x pomienionych dzieł dowiedzieć
się moxna. Jozere do rozpraw w x bio
rze grewiozajite wiem. / uieka i w
kraba. Wiebur kłony wanowit i grunto
wniej rozwinał pomysły Beauport do
biornych objaśnień storo stonoxony bydie
posturyci moze. Inanych mi dobre Saint
Real, Vertot i Monteskiusza jako lex
x nauka oxpę x ródstawyde pomijam. Cy
lakem ich prace, jako profesor literatu
ry łacińskiej pod względem filologii
oxnym.

Przyrzenie historyi Greckiej i Rzymotkiej
w allgemeine Weltgeschichte nach Gütrie
und Gray przekonało mnie o słuszo
ści poduwat publicznych, również bliż
sze przekrasnienie Tomu 10. Inagmati
scher Auszug & xacuntion dla uixone
go Boyser przejęło. On najpotradniej
x pomizduy knidniących się tym wyuzg
^{wey prac} dotkonat. Odrzytanie wspomnis
anych list: starozytzda prawtorzenie
już mi ananych dla wykonoxenia roz
poxytych w cichosci prace bydie dla
mnie koniecxném.

Kubostkiego Krotki abow kisto
ryi Greckiej i Pierno na oy
crysty jzryk proctozony, kisto
ryo Greckas Goldsmeta o =
pasrexam

F. Albertrandego Drieje Pp
Rzymotkiej T. 2. in 8° i
Herst Rzymotka Goldsmeta
Stomaxenia Olszkiego
tudzi i t.

Państwo wschodnie.

Gibon Tom. 10. in 8° wniosty i smiadły a wygoda
w malowaniu postytki przed wyrytkami wiaży
miejsce; dziś jednak znowu Le Beau dawna
wziętość odryskuje. - Stożek obiecał napisanie
historja państwa wschodniego. po takich wro-
rach jatto zaisle kroki smiaty a moze i xu-
chwały. Jak dopełni obietnicy potknie przy-
słowi. Ze się przejął Gibonem dowodem jego
historja średnich czasów. Gibonowi wimien-
co ma wielkiego i wniostego. oraz wyprawy
za smiatu jakie mu krytyka krynie. Po pracy
tam tych dwóch książek historji P. Wiskud. nie wiele się już można dowied-
zieć z P. Sittera w allgem. Geschichte.

Hiszpania i Portugalia

Historja hiszpańska od wtargnięcia Maurów
do zupełnego ich wytkorzenia za czasów
Ferdynanda i Izabelli z francuskiego napo-
słie przez J. Kat. Gotchego K. P. w formacie
1799 ^{24 in 8°} ma już dotąd swą wartość. Potwierdzenie jednaki
spotem udzielnych władcy państwa musiało
za sobą pociągnąć kawitość i powtórzenie
jednej rzeczy. Włosemnie zniost autor doda-
niem tablic genealogicznych i chronologicz-
nych.

Dieze Allgemeine Weltgeschichte nach
Guttrie und Gray opierając się wogólnie na
źródłach i przechodząc z osobna państwa
zatrzymuje gruntowne fundamenta w tej
budawie.

Fessler Versuch einer Geschichte der spani-
schen Nation Tom. 2. in 8° stara się prze-
wyszyć swego poprzednika owszem inaczej new
wykładu. Czy jednak wiernie i czysto ze xró-
det owszem niech ci powieć, co źródła
hiszpańskie czytają. Nie liwy widać
w nim piwerna romansów.

Florian. Ze znanych mi dzieł, najczu-
niej w krotkości objął historja Maurów
hiszpańskich w Gonzalezie x kordubcy.

Adam. Geschichte vom Spanien Tom. 3.
Do nowszych nie znam lepszego dzieła
i sam jest dostateczny.

Aschbach. Jeżeli cęta, podobnie hiszpań-
skimi Wifigotów i Ormiadów w wyrytkach
poprzedkających zastąpi. Obszerne znajomości
źródła, gruntowne ich wytkorzenie i te z przy-
jaciół sądzić można są jego cecha.

Ja-
besto
xoy
besto

0 =

Pop
i
meta
iego

O Holondach hiszpańskich nie znam gruntowne-
go dzieła, a zarzućcy opinione Raynaldowi są
mi wiadome.

Francya.

Nasze Strzeżenie zawsze dobrym będzie wstę-
pem dla nauki najgłębszej i cenniejszej historii fran-
cuzkiej, lepiejby jednak było wyczerpać swoje dzie-
ło, gdyby się było więcej trzymał jednolitej opinii
niż tak następnymi.

Millet *Elements de l'histoire de France* Tom. 3.
Dzieło 4te Tomem pomnożony przez P. Millet
i Delisle. Dość dla niego pochwały, iż w zbiorze
angielskim historii powstającej przez Guikre
i Gray stuxyd za fundament, którym to opy-
nat Angolobli następnie przez Saxecka można
przerobiony nalezy do allgem: *Weltgeschichte*.
Francuzki oryginał w takim przekładaniu
zatarsty - jednak ma swoje wartości. Stawia
bowiem przed oczy czytelnika rzeczy istotne,
gdy tym czasem w niemieckim przez Saxe-
cka nagromadzenie ubocznych i drobnych
uwag, morderuje.

Milly. *Observations sur l'histoire de France*
Tom. 6. Uwagami swojemi nad prawami
i rzędem objaśni nie tylko francuzką ale
i sąpiedzieli narodów historię - mimo kry-
tyki zawsze wielki.

Dzieła, Meusel (i oba)

„Daniel i

„Anquetille udziela, swoim ogro-
mem, zawsze mi sągłhowe - stuxyc mogą
jako pomoce do sprowadzenia. - Jakże zaś

Simonde de Simondi swoją historię francuzką
wykona, czy równą, zważając, jak Alpit.
Włoskich czas okazy.

Baranta historię Burgundyi glosne
poruszyła słaski. Nie z 1^{szym} Tomu sądzie
może jasno i szczegółowem i rzetelnem
rozwiniciem rzeczy będą jego cechą.

Anglia.

Millet *Elements de l'histoire d'Angleterre*
Tom. 3. Mamy wyborne i domawienie
z dopowiedzeniem następnymi czasów przez
A. Jodkowskięgo. Użony ten Kaptan czasem
zdania nad rzeczami umienia albo opuszcza.
W Anglii miał lepsze przyjęcie Olivier Gold-
smith piszący historię angielską do zbioru
Guikre i Gray. Milleta widać za podstawę
na niemieckie znówu go Saxeck przekład.

Ludena są mi xmane z powszedniej stawy.
Moze powyci. — Gebhardy do histo-
ryi panujacych księztw w Niemczech najstem
płecniejszy.

Italia

Denina Delle Rivoluzioni d'Italia. Tom 6.
Ogólna jego historia Włoch nie charakter-
owne innej miejscy nastąpi. Przerobiona jego
historia Włoch południowych przez Straffa
Geschichte Piemonts und der übrigen sar-
dinschen Staaten von Strass jest dotąd za
najlepszą, uwaxana.

Le Brét W allgemeine Weltgeschichte Tom. 7 in
4° wybornie xrodła przerobit i uładwid nastę-
pnym praeg. Jego auszug w wielu miej-
scach jest raczej dopelnieniem i sprostowa-
niem pierwszego. Wyciąg ten w żadnym spo-
sobie nie xastąpi pierwszego dzieła. Oba czytali
potrzeba.

Simonde de Simondi. w swej historii Opitt
Włoskich Simonde de Simondi histoire des
republicques Italiennes du moyen age. T. 12.
przyznit swoich poprzedników. Cytatem
předycy. W edycyi 2^{ej} Tom 16 jest proz-
biernych dodatków i sprostowań i nowo-
zna w krótkości dotychczas. W Niemczech
niemiecchim az przypisy które ~~nie~~ mają
być waxine

Uwielbionego Daru hist: Wesrecy dopiero czytali
będę również jak uxorowego Manso arepziato
Geschichte des ost-Gothischen Reichs in Italien.

Czechy

Oba dzieła poetyta 1. Kurzgefasste Geschichte
der bohemer. Tom. 2. cała obejmuję. 2. Mo-
wa Kronyka Czeska od początku aż do
nyniejszych czasów Tom. 3. Koniec jej na
r. 1378, pierwszy druk mają miejsce. Wob-
filosofii matematow moze być porównany z
naszym Naruszewiczem ale w historyi
i krytyce jest od niego mijszy. Mimo tego
Gebhardego dzieła Wendengeschichte T. 3
jest waxine. Za co xasó uwielbionego niekto-
ry Woltman na Inbegriff der Geschichte
Böhemens Tomów 2. nie wiem przyznany.
Przy powojnowych jest mało przydatny.

Węgry

Wiedisch Kurzgefasste Geschichte der Ungarn.
był pierwszym moim przewodnikiem, dalej
Gebhardy klory przerobit Engla Tom 6. w pro-
duktu Wiedenskim. Inam Tomów 3. Festera.
Jakk uzywad xrodła hist Wegier. niech xmajęcy

głównie tego narodu historyę, oświadcza; ale
ze miejscami polskimi historyków podania
zmiemiat przełożeniem ich z tych 3^{tych} Tomów
dostatecznie. Najnowszą Marlath Gedli
Abte der Magyaren Tom 5 in 8°; dobo-
rem rzecy i rozsądnym jej wyglądem
celuje. Umiał z prac swoich poprzedni-
ków korzystać porządnie i bardzo porzą-
dnie wyłożony.

Turcja.

Mignot tłumaczony przez Szybinolskiego
Tom 5 in 40 mimo kwadracji stylu i
maxa, xaleca się i obfitością rzecy i ta-
kwem jej wystawieniem. Czy xawrce wier-
ny i główny niech Sghowski i Ham-
mer oświadcza.

W allgemeine Weltgeschichte nach Gütke-
rie und Gray w przedm. widm. Tom 2. to jest 23 i 24.
Lituje obficie xrudta.

Obszernej historyi tureckiej ixioto Hammera
lubo nieskończona dostrzeto się już i postulat
nadzwyczajnych i krytyki najxurowszej
czas prawdę wyświeta.

Rosya.

Historja A. Sierrucia Tom 5. Nie uchodzą tu czy
istotnie autor Pomaczyt x rosyjskiego orygina-
tu. czyli ten byłby wymyślił Neste - Suranaja.
Ostatnie 4 Tomy za xrudto hist. polskiej uważać
można. 1^{ty} Tom treściwie ale brakuje historyi do
^{czasom} Piotra W. obejmując. O Piotrze W. sta braku jednego
Tomu Rosyjskiego oryginału, skład ino lata
wypełnia jakto w przedmowie oświadcza. La Combe w tłumaczeniu polskim przekłoda
ny do Pielskiego edycji Bohomolea, sta przy
pisów uwonych jest w xruy.
Leveque Tom 9. in 8° dotąd najkompletniejszy
Podane 2^{ty} Tomy obejmujące historyę podległych
narodów Rosyi wyjaśniają raczej potrzebę
ale jej nie xaspokajają. Dorobit do tego dzie-
ła Atlas Maltrena ale mi ten nie znany.
Karamzin. Dzieło za arydzieło przez xiomków
uważany, nieskończony; czasem inaxej orze-
czy sądzi niż my jesteśmy przyxayezajeni.
Achmetow rozpoznał do niego Atlas history-
czny wydawac. Uwidowanie autora Tagerma
całej Rusi pod W. Kajcia w ledy hiedy isto-
tnie xupednie była podzielona jest powodem
ze jego historya w czasie podziatów nie xaspokoi
ciekawego czytelniwa.

Kilka dni francuzlich a mianowicie o Fryde
ryku W. ale ich dzieł nie mam pod ręką. — Teraz naklepi Manso i Vogt. —

Szwajcarya

Dziełko polskie. Obraz historyczny i polityczny Szwaj
carów. etc. Książka z angielsk. na francuz, a z tego
na polski przetłumaczona r. 1750 w Warszawie
wie w drukarni J. P. Dobrze rozwinęła stan
i skład rządu Szwajcaryi, ale historia. Tabl.
Dictionnaire Geographique Historique et Poli
tique de la Suisse T. 2 in 8° Zawrzuje szczegó
łności za doradczą przy czytaniu historii te
go narodu. Straty Wielkiego Müllera. Tam
na gródka Henryk Zschokke Jego Kompen
dium historii Szwajcarskiej Des Schweizer
landes Geschichte etc. stało się pierwszą książ
ką, a tego ludu. Z niego wziął się dzieł
tę. Staatsrechtliches Verhältnis der Schweiz
zu dem Deutschen Reiche v. d. v. Reichsfrey
herren von Zan. gruntownie rzecz swoje wy
kłada.

Polonia

Historii polskiej bliżej niższego szeregu
niż w innych narodach nie wpływam im
ich cytaty; jeżeli potrzeba więcej dowody. —

Persya

Malcolm zespisał z orientalnych źródeł sta
tego w starożytności całkiem w średnich bar
dzo niezgodny z podaniem greckimi.
Nie wszędzie Malcolm by rozumie i wskazuje
i nie dąży je wyjaśniać; w nowożytności
ma pierożniństwo i jest homierany.

John Malcolm history
of Persia London 1815
Tomon 2 on 4°

Do Kolonii Europejskich.

Raynal Histoire philosophique et politique
des établissements et du commerce des Euro
peens dans les deux Indes. ^{5 10 m 8°} Mimo krytyki
dotąd najszerszą i najprzeważającą.
Robertsona odkrycie Ameryki dotąd uwiel
biane. Mnóstwo punktów wyjaśnić mogą
podroże przez La Harpe.

Salfelda o Koloniach Europejskich mimo
długo nie mogłem przeczytać.

O Atlasach i tablicach

historycznych.

Tablice historyczne Gatterera Müllera i Bre
clowa bardzo pomocne, drugi rozszerzył pier
wszego. Atlasu historycznego przez Du-pré
nie znam, wiem o nim i prokuwat Salscera,
nigdzie się o niego nie mogłem dowiedzieć. Naj
może że w podanym tytule podobnie Salscera.

sporobem rozane podziaty xaprowadxit. Ze podziad
 na wieki w Tablicach historycznych udatwia
 xpanigkanie dziejau dowiad i nasx xiomok
 Jarwinistii (Metodo generale d' insegnamento col
 mezzo dei memorie dei colori applicato allo
 studio della Cronologia di Antonio Jarwin
 stii dottore in Filosofia, gia Capitanu d'arti
 gliedice potauca. melano 1829.) a cate w
 dy jego metedzie oblatk dajz.

Bemike. (Historischer Hand Atlas) atlas jego
 do history Dresza lubo x tem dzielem czesko
 w diaharmonii xkristomy podlug wybornego
 planu. Do nowozylnej history nie xnam dotke
 nalszego, w starozylnej i sredniej bylto do ogol
 nego ryzu dostateczny. Jego tablice historyczne
 lubo powizlanej czepi x Krucego majz jednaka
 xne dopelnienia xhadringa szeregolnej do histo
 ryi historyi Europejskich

Do historyi starozylnej atlasowi Letaweta
 ze xnamych mi dai mozz pirowszewi Kruce
 pirow sitychu.

Las Casas xnamy jego atlas pod imieniem
 Le Sage bylty dzielem dokonadem, gdyby wny
 oltie czepi tall bylty wykonione jak Epotia
 Burbanau we Francyi ale w ludy jige albo
 szice raxy powiekszyly go szreda. Plan do
 byj ale rzeer barzo na xniennz oblatz izoz
 maitej wartosci dzieit wylconana. Wyra
 jem francuzkich historykiau po Grekach i Ray
 mianach bylto Francya autora xaprxatofz
 Pomysty a boli cz genialne, same przepru
 wadzenie x choragwiami w procesyji berba
 ryziskich Narodau do Europy jakkolwiek na
 pozor dziecinne, xmystawem sporobem wy
 jasnica wgdrowle narodau.

W licyi niemieckiej bylto karta niemiec
 dodana, w nowej francuzkiej Europy, a potymj
 x Pomaxenia Angielsko Amerykanskicga
 do historyi amerykanskicj kart jizeli mnie pa
 nize nie myli J/.

Wzigtocie temu dzielu pirow xmystawego wy
 stawienia rzeoxy zjednata powaga Napoleona.
 interesowanie nas feyo Monarehy poryxhad
 autor jizito rozwinisziem exregutawo jego dzieit,
 jizito byltem xnamym pod Les fastes de Na
poleon albo Trophées de Français Ktomy na
 ozete dwego Atlasu fimmisid.

W dzielus Las Casas xarqad wydawae atlas
 do literatury Jany Mancy. Jany de Mancy W niemuekiem Romare
 niu ppxerolionem pxxatlowe Karly Wydati

szp. jmar.

historji polskij w podobnym druku jedyn Karle... in 8°
Tableaux chronologiques de Langlet du Fresnoy przeto
wid picot, ale opusciwszy cześć obejmujaca historja
koscielna, nie zupełnie zastąpił oryginał.

Buret de long champs Les Fastes universels ou
Tableaux historiques chronologiques et geographiques
Korzystał z pracy picot ale ja nieokreślenie po-

mnożył. Jego kart historycznych dotąd nie znam.

Kriebel Darstellung der Weltkunde nach ihren
Fortschritten durch Zeit und Raum. Część do sta-

rożytniej historji daleko lepiej wyprawowana niż
do średniej Nowej ^{in 4°} ~~historji~~ ^{historji} bowiem narodo-

winął. Obiecał i Karly historyczne wyda-
czy już wyszły na widok publiczny, nie jest

mi wiadomo. Przechodzi dzieje wielkimi Etno-
graficznymi. Orobna ~~historja~~ ^{Krattha} porównana na wyhize

nie zdarzeń naturalnych, jako to trzęsienia zie-
mi, powodnie głodu i.t.d. jest w nim nowali

bardzo na swym miejscu.

Geografia.

Anville w oryginale To: 3 a w przetłumaczeniu
niemieckim Tom 5.

Cluveriusz Tom 1 in 4°

Celaryusz Tom: 2 in 4° i skrócony przez

Palicz Tom 1. in 8° byli pierwszymi moimi nau-
czycielami. Następnie zaś

Gibrat Tom 4 in 8°. Gosselin ^{in 4°} (Letevel) Badania we względy Geografii starożytnej

Anville przetłumaczona geografia, następnie ^{pod tytułem} Geographie ancienne et
Sibler i Derwald ~~nie~~ ^{nie} za trudniali mnie ^{historique} ^{composée d'après les}
z atlasami Anville i Reicharta ^{cartes de D'Anville par L.B.D.M.}

den o pierwszeństwo walczyć nie może. Je-
dnak od obydwu stary Sanson komple-

tniejszy lubo nie wszędzie kłopotliwy. - Reichart w porównawczych kartach boja

Siblera atlasik oznaczeniem miał 116
rych numismata pozostały wazny.

Vaerchera nie ma nie nowego ale dotychczas
na wielu kartach imion nowych ustalo-
te naukę. Dornalwa Celaryusza i Köhlera

Do średniej dobrego dzieła nie znam i podo-
bno go dotąd nie ma. Użytki rozrzucone

po historykach wyżej wymienionych tudzież
Anville i Köhlera, obawiają raczej potrzeby

Geografii średnich czasów ale jej nie zastę-
pują.

Do nowożytniej prócz ojczytanych Fabri, ^{in 8°} Stein ^{in 8°} Maltbrun ^{in 8°}

Pinkerton, i kilku innych, których dzieł nie
mam pod ręką.

Pomocnicze do historji

O wynalazkach Busch. Druh rządów ^{in 8°}
Roal. Druh prawa ^{in 8°} Montekiusz. Tudzież

te materiały w Langlet du Fresnoy. Feranda
uwagi nad historją Tom: 4. i jego Leonae

Reichart w porównawczych kartach boja
skłonie skrypatny, ale ~~nie~~
nie w dalszych co rak smielery a
w ostatnich już ładnym wofletorii
nie ustępuje. Prerwane zatem potne-
bują, w podobnym druku przetłumaczenia
karty pomiam.

Leona, rewolucyi Tom: 10. i kilku innych
których dziś nie mam pod ręką.

Dyktowane Belliego, Hoffmanna More
rego i Braillego.

Opuszczam tu znaczący zakres pisarzy do
starożytności, historyi literatury staroży-
tnej i nowej których z historyą mają zwią-
zek dla krótkości czasu. Słownie pomijam
znaną zakres źródeł do historyi pol-
skiej i starożytnej, które ^{istnieją} obowiązku
stanu były mi powodem do ~~opisania~~
sania. Przedz one dla mnie niemiłym wypo-
mieniem na co poświęciłem z ujemnym wygoda-
m większą część czasu zarobionego grosza,
nadarem skrawkiem większą część wolne-
go od obowiązków czasu ^{przeżyłem} str-
cieniem zdrowie.

Źródło prócz historyi starożytnej i pol-
skiej jak już oświadczyłem nie istnieje -
ale ten mój rozogny i sumienny nie
może żądać od profesora historyi powie-
dzieć aby tę naukę ze źródeł zmat-
i excerpt. Żaden z wielkich historyków
nie przeżył ich, a podanie o Janie
Müllerze jakoby 17,000 dzieł przeży-
łać nie zastępuje na wiary. Wielu
je łysiejącym cytowało nawet w tych
językach w których istnieje nie umieli.
gdzieby na tem wielkość zawista i ja bym się tej
słatkę potrafił ^{naukę} żądać od Profesora historyi
powszechnej, aby to ze źródeł excerpt -
byłoby to samo co żądać od złotnika, aby
mając zrobić pierścionek, kopną rękę, wy-
tapiadł z niej kruszec dającą egzemplar na
koniec z tak przygotowanego mate-
ryalu ow obetalowany pierścionek
kostalkował.

Do źródeł się udawać prócz hist. powie-
wimien ~~byłoby~~ w miejscach wątpliwych
i sprzecznych, aby mógł z wątpliwą
rozstrzygnąć albo rozognie wybrać
między rozmaitemi zdaniami. Z tego
względu jest mu wiadomości literatury
historycznej koniecznie potrzebna.

Prócz wyżej wspomnianych dzieł
Steerena Eichorna, Spittler, Potek, Koib

ney
les
B. D. M.

boja
a
rosii
sne-
ia

55

Meusel Remer, Gatterer, Aŭho, Petavius
Bech, poelitz i.t.d. które dostatecznem
mogą służyć historyi literatury Grodka
Charlesa i.t.d. wiadomości oficyj do
starczy w potrzebie mogą Dieta d'An
glot du Frounoy, Wachler, Meusel Ad
i Dykcyonarz uxoronych ludzi Jeshera
przez Menkeniusza skrócony.

Tablice systematyczne do literatury hi
storycznej są rzeczą pożądaną. Czy jej już
znajdują w Altaire Jany Marrey? —

W niemieckim Demauxerim dotąd jak
mi wiadomo ~~nie~~ nie wystęły.

Opuszeram tu znane mi myśli i
uwagi naukowych autorów o zgotobianiu
przyrzeczn i prawdy — o rozmaitych stano
wiskach z jakich uważano i rozmaitych
celach w jakich wybitadano dzieje ludzkie
o zgotobianiu ducha wtelów i narodoń —
o sążeniu dziejów podług ducha wielku
ducha narodu, ducha stranniczk i du
cha wysokiej filozofii.

Pisali to, co inni napisali nie doda
wszy własnego zdania nic od powiada
Toby zamierzonemu celowi.

Walerjusz Kulawski

Wstępny. Lebeval - Ideler
Chronologia Koch - Fuss Antiquit
romanae -
Seraricus.

6 Materjaly do historyi.

Tom A.

I. Jaraclitow.

II.

- 1. Babilonu i Asyrii.
- 2. Medow.
- 3. Egiptu. / Champolion w L'univers
- 4. Persow.
- 5. Scytow Podatek.

III. 1. Grecyji.

IV. Podziat Panstwa Alexandra

- 1. Egipt.
- 2. Syria.
- 3. Lydi.
- 4. Azji mniejszej.
- 5. Kartaginy.
- 6. Syrylii.

Tom B.

I. 1. Historyja Panstwa Wschodniego.

- 2. Arabow.
- 3. Turkow.

II.

- 1. Arabia.
- 2. Przydatek do Historyi Arabskiej.
- 3. Przydatek do Historyi Turckiej.

III. Historyja Partow.

IV. o Moqutach.

Tom C.

I. Historyja Prymcan.

II. Historyja czasow Srednich.

Autosowie.

Schlösser prier Kriego

Held i Horwin.

Halam

Abrye de l. Histoire du Bas

Empire & Lebeau -

Jondot.

Potier - Gutzlaff - Williams

(Tschooli.) do Chin

Przym
Hubar i

Greku Firwals - Grote

- III
1. Historia Włoch.
 2. Królestwo Obygga Syeyli.
 3. Wenecya.
 4. O Genuencykach.
 5. Kruuyaty.

Tam D.

1. Historia Hiszpańska.
2. Historia Portugalaska.
3. Francuska.
4. Angielska.
5. Szwajci.

Tam E.

1. Wiadomości Historyczne o Afryce.
2. Historia Indyi.

Tam F.

1. Gotów { Zachodnich
Wschodnich
2. Labardów.
3. Wandalów.
4. Burgonderyków.
5. Hunnów.

Tam G.

1. Niemiec Srednich czasów.
2. Niemiec nowych czasów.

Tam H.

1. Historia Szwajcaryi.
2. Hist. Holandyi.
3. Hist. Bawaryi.
4. Wielkie Księstwo Badeniskie.
5. Hist. Hannoweru.
6. K. Brunswicko Lüneburskiego.
7. Hist. Saxonii.
8. Hist. Wietemberška.

Tom J.

1. *Historya Polska.*
2. *Litwy.*
3. *Marawsza.*
4. *Halicza i Przemysla.*
5. *Salazka.*

Tom K.

1. *Rosoya.*
2. *Czech.*
3. *Węgierska.*
4. *Pruss.*
5. *Szwecyi.*
6. *Danii i Norwegii.*

Tom L.

*Historya Prawdich czasow.
Synchronistycznie.*

Tom M.

*Historya Nawoiztna
Synchronistycznie.*

Tom N.

Historya Danii. obzeranie czasu

Tom O.

Historya Niemiec. obzeranie czasu

Tom P.

Geografia historyczna

Tom Q.

Materialy do Tablic historycznych.

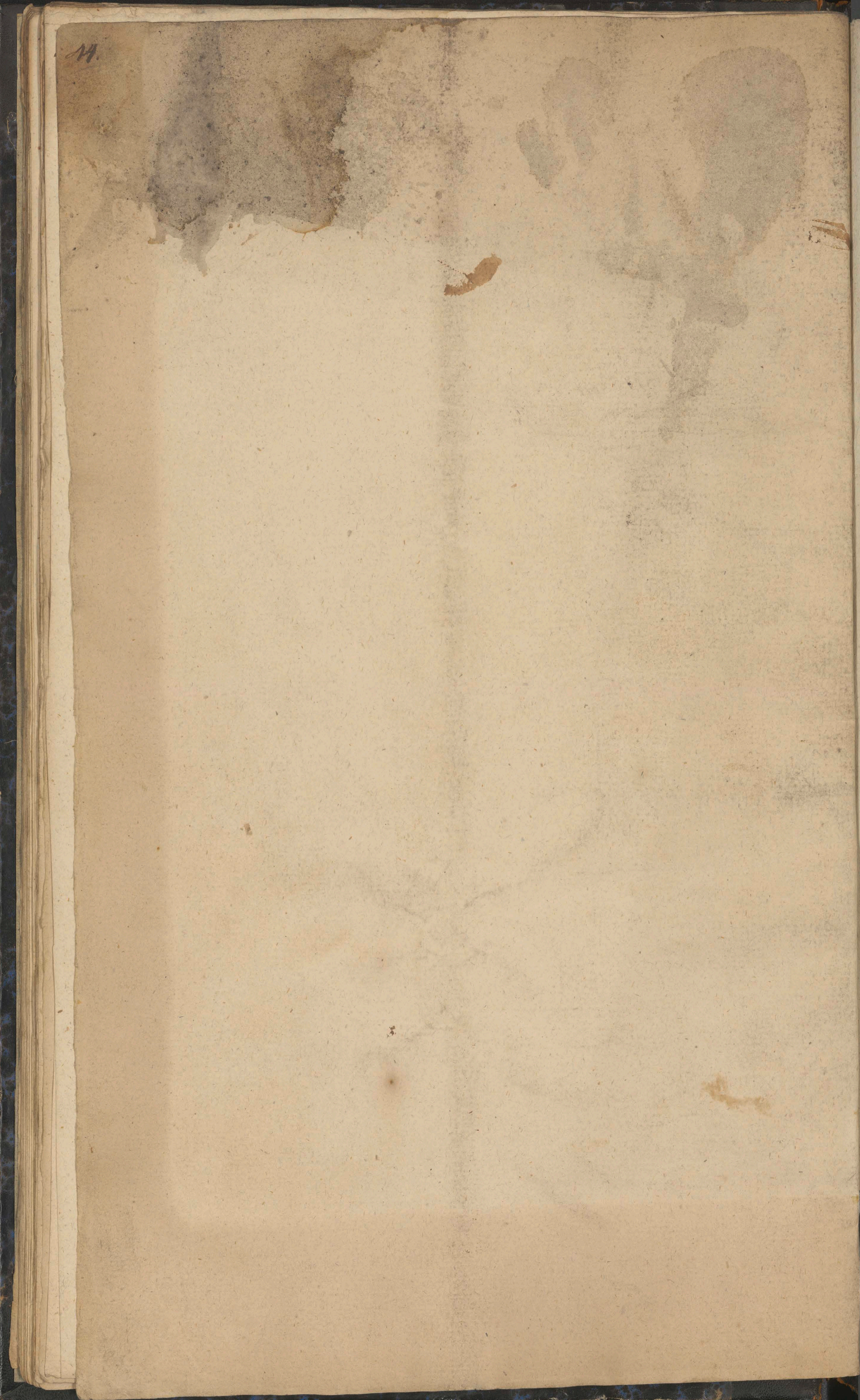
Tom R.

Atlas historyczny i tablice historyczne.

Walenty Kulowski

43.

11.

nie znieśli i nie wykonali -
 dostawit nam ten największy
 w starożytności prawodawca, tj
 wyborna nauka - nie prawo choć
 niedoskonałe, ale swięcie wy-
 konywane mniej złego społeczeń-
 stwu złego przyniesie, niż po-
 garda najlepszego. - W historii
~~przykładów~~ nauki się najlepiej,
 przysły reprezentant ~~suweren~~
 wolnego ^{narodu, nie tylko} jakiego prawa dla jego
 spotobywaleli mogą być naj-
 lepsze, ale razem które cza-
 sowo najstosowniejsze. W his-
 torji nauki się Obywatel, po-
 znawai w ustawach i rozporzą-
 dzeniach Prządowych, gdy te
 nie zupełnie odpowiadają przyżeniom
 ogółu, a ile te, są nieporowe lub
 czasowe i do dalszego rozwoju
 przygotowawcze. - W historii prze-
 kona się najłatwiej Monarcha,
 jak często prawda i szetelne
 dobro ludu, przed Jego Ojcow
 szerm ^{okrem} ~~zawsze~~, bywają tajone
 i falszowane - przekonani że
 lud nie jako przekonaniem wie-
 dziony, umie poznać co dla
 niego najlepsze ale a w dobre
 być może - W historii przele-
 na się, że skrzęcie ludów jego
 pierwzy przez Opatrosi po-
 wierzonych

skrzepie Jego osobiste, skrzepie
 Jego rodziny, zależny na wrażeń
 nej miłości, ustanowieniu,
 przede przy powadze nabeżnej
 tronowi, bezdnie umiał także
 mac miłość ~~przez~~ i jego
 dność ojcowstwa dla ~~przez~~
 danych sobie ^{królestwem} ~~przez~~ opatrności
 dzieci - Jakże może korzyści
 czerpać z historii Teolog, Joan
 niki, wojownika, Monia, poeta
 to dla prostoty czasu opuszczam,
 albo raczej odkładam do wykla
 du propedeutyki historycznej
 Tu zwrócić uwagę naszą
 na to, jaka ma być histo
 rija, aby swojemu przeznac
 zeniu ^{godnie} odpowiadała - Za
 sadą i fundamentem histo
 ryi jest prawda, ale prawda
 sumienne, sprawiedliwe, przy
 swoicie i tagodne z powaga
 sedkiego wyrażone i ogłoszone.
 Prawda zatem, jest głównym
 i fundamentalnym przyimo
 tem historii i słusznym; bo
 prawda, jest matką sprawedi
 wości, a sprawiedliwość jest
 kamieniem węgielnym powpe
 chnego

49

Stanowi Członkowie Senatu Uniwersyteckiego
i My członkowie Wydziału filozoficznego! Za chę-
bny kandydat, który mi swoim wyborem na
okryślenie obywateli, przypisuje sobie słabe ale
skromne podziękowanie - i skłania się w serce
do odprawienia go dnia waszemu kausam,
i następnym Waszym wygłoszeniem przemówienia
mojego obywateli będzie wstydzonych swoich
i ^{ryszel} ustanowien celów. —

Faint, illegible handwriting in a cursive script, possibly a historical document or letter. The text is mirrored across the page, suggesting bleed-through from the reverse side.

Fragment of handwriting from the adjacent page, showing the right edge of the text.

powszechnego szczęścia - a powsze-
 chnie szczęście jest ostatnim ce-
 lem ludzkiego życia. Kto więc
 przeżył Masadams krystej filo-
 zofii i świętej Ewangelii, chociaż
 prawdę, stara się o większe
 wrenie historii; jako najlepszej nauki i mędrze-
 wladne szczęście ugruntować
 pragnie, bez względu na siebie
 siebie ogółu, bez względu na
 try i cierpienia bliźnich, ta-
 ki samolub, ta prawdę starzy
 wie i przyemie starać się
 będzie. Bóg jest prawdą naj-
 świętszą i przedwieczną, i ni-
 gdy nie zmienia; Ci więc
~~ci więc~~ co prawdę fałszują
 i usuwają z przed oczu ludzkich
 są nieprzyjaciółmi Boga, bo
 przeszkadzają ^{jego słobreniu} ~~istotnie~~ do
 poznania i pokochania ^{prawdy która jest} spra-
 wiedliwosci i mądrości. Bóg
^{objawem} ~~która~~ jest źródłem dobre-
 snego a drogą do przyszłego
 szczęścia człowieka -

Aby historia wydała ^{poza}
 dane owe, nie może i nie
 powinna być nauką samą
 panigii, ale nauką również
 dla rozumu jak serca. Wszak
taak

W szkołach, nauki uciele stosują się
 do wieku i pojęcia uczniów,
 ograniczają się ~~całkowicie~~ w swo-
 im wykładzie, do samej po-
 większej części do samej pa-
 niery; i tylko obratem wy-
 stawieniem rzeczy, na rozum
 i serce swoich wychowanków
 wpływają. Ale w Univer-
 sytecie, gdzie już i wieku
 doświadczeniem, i nauka, mia-
 nowicie filozofii zostały wspar-
 te i rozwinięte nasze pojęcia
 i rozum, wykład samych
 faktów byłby nie stosowny.
 Tu nam się, ^{wypada} podnieść, i równie
 dla rozumu jak serca nasz
 wykład zastosować ^{należy} ~~trzeba~~.
 Bawie imageracya, trzeba
 nam rozum przygotowywać
 do sądu sprawiedliwego, a
 serce do wyboru trafnego;
 tym sposobem tylko, nauka
 historii, stanie się przyjem-
 nym i pożytecznym pożywieniem
 moralnym, dla duszy. i przy-
 niesie ^{nam} kiedyś, przysrłyby oby-
 watelom, błogie owoce. Uwa-
 gi zatem filozoficzne, są częś-
 ciniwotną, ta druga historia,
 powinny być wykładem tej
 nauki w Unwersytecie jedy-
nem katru

52
53

zatrudnieniem
poetycznym i stożnem i adanrem i ta
~~.....~~. Ale przekonywał,
że uwagi odernane do mekry
^{u kaptow,} klasa su cienne a kretohroci
cathiem nie krosunuate, tu
dziej że względu, że użmo
wie licealni, stosownie do pla
nu, mieli tylko rys krotki
historji, sadze że dla was
sluchacze Uniwersyteuy, naj
stosowniej bedzie, najprw
wytornye rzecz samko pragona
tyornie, a dopiero dodac sto
sowne uwagi gdzie tego po
treba - Nie rozumiejcie,
ze te uwagi beda mały
w sobie cos trudnego, lub tra
wilego - bynajmniej - sam
wyklad pragmatyczny rzeczny,
naprowadzai was ~~gdzie~~ na
nie ^{bedzie;} - owsem skoro w filo
zofii, prawie i innych naukach
postapiacie, skoro nabedziecie
krajomosci swiata i ludzi,
sami je krotkiej duszy i ro
zumie wysonie potraficie
Alwaz te, powiekszej exgis
nie beda mojego utworu, ale
tylko powtorzeniem uwagi wiel
kich mezon, na niwie his
torji wstawionych, mne byl
ko

tylko ich wybor kredyt, gdy sie
 obecnosc ~~rodzaj~~ ^{historii}
 nemi. przypisane Uwagi
 podobnego rodzaju sa jak dno
 powszechnym, nie tak powiem
 chlebem, w Niemczech Francji
 i Anglii, przez czytanie ~~ich~~ ^{wielkich}
^{i wspanialych} Gibbona Robertsona, Mitforda,
 Orlisona, Humora, Flammora
 Raumerona Rehmona, Rotkera
 Luclanona Barantona Grottona
 i innych bohaterow ^{wzawidnych} historii
 rozstronone - przyjdzie czas -
 a wy, stannowi młodziecy,
 Uniwersytetu w których sercach
 szlachetna milosci do nauk gore
 je, przyspiessze go mozece -
 te puzkne i wzniosle prawdy
 zostana i w Ojczyźnie naszej
 rozstronone i upowszechnione.
 Nie rozumiecie ^{powtarzamy} żeby te uwa
 gi i pomysly glębokie i wiel
 kie byly czynnoscia trudnem
 i nadzwyczajnem - ~~tylko~~
~~nie~~ - prawdziwa wielkosci,
 jest zwyklym prostym odwas
 ta a czesto nawet ~~nie~~ ^{nie} ~~nie~~
 bo czestwa i kwiatozka mto
 dosc pogardka ruzem i pa
 chnem. - Najwazniejszej
 sry z historykow Gibbon
 jest autorem

jest autorem tak przystępnym,
 tak jasnym, iżby go każdy
 młodzieniec czytając zrozumieć
 miał, gdyby tylko ścisłości
 natury ludzkiej, nie obrażała
 jego niewinnego wieku,
 która Autor często niechętnie
 i mimowolnie ~~do~~ kolidując
 prawdzie dla nauki osta-
 niał musi. — Pragmatyzer
 my wykład rzeczy, oparty na
 prawdzie będzie pierwszym
 naszym zadaniem, kry-
 tyczny ^{ras.} rozryw faktów, osnu-
 ty na zasadach filozofii
 na znajomości praw boskich
 i ludzkich, tudzież chrześ-
 jańskiej polityki będzie
 naszym ustowan dokonane-
 niem. Tu mi już teraz ostrze-
 że wypada szerkająca grun-
 townej nauki Młodzieży
 Uniwersyteckiej iż tam gdzie
 się w historii ^{pragmatyzer} ~~ważności~~ na-
 domysłach — tam wszelkie
 uwagi, są powściągnięte, są ma-
 leniem; ale nie zawsze je
 odmucac nie zawsze nimi
 pogardzić będziemy

będziemy bo one nam postu-
 ra, cześć, na wyborze rozumu
 cwickenie. Pragmatykiem zatem,
 który prosta krojnikę a nawet
 gminne powieści podnieść
 jest zdolny do godności his-
 torycznej, jest frescia, jest
 duszą wykładu filozoficznego
 historyi. On nas nauczy,
 że są czysto niebezpieczny
 unosili nad krysem wiel-
 kim piękny i wspaniałym,
 jeśli jego pobudki i cele nie
 były piękne i szlachetne.
 Karakalla, był i będzie,
 potworem i hanbą ^{niektóre} rodu
 ludzkiego, chociaż jego u-
 stawy mogłyby krymnie ka-
 rzyć Antoninom i Aure-
 luszom; bo wiemy że ich
 źródłem nie była inności
 rodu ludzkiego, ale hanie
 nikczemny osobisty inte-
 res — Udział prawo obywat-
 elstwa Rzymskiego, wszystkim
 mieszkańcom państwa, bo chociaż
^{przez podatek} przegłonięty skarob ubogacic,
 który czysto nie-razgodnie
 marnował. Wszyst pod opie-
ku

opiece prawa ucisnionych, nie
 wolnikow, powosciagnat samo-
 wolne a bardzo szepto okru-
 tne postepowanie z nimi
 panow, rozciagnawszy karę
 smierci na ^{miewolnika} rabojce, a karę
 wyziemia na pana ktoryby
 go przywdat lub ^{kalenij} narat nie
 ludzko, owszem przedstawia
 nym niewolnikom karat
 udzielać jus latii; ale ten
 czen ludzki i chwalebny, nie
 porzyska mu chwaty sprawie
 dliewej historii, wremy bowiem.
 ac to ukryt dla tego, aby
 sobie probie z niewolnikow wres-
 nych dostzegaczy ~~panow~~
 słowem niecznych delatorow
 Historija, na kazdej prawie
 swej karce, nastzecha pole
 do uwag obszernych i roz-
 matnych, my jednak, uwa-
 zając historija ^{na szkole inau}
 czynelke życia, dla obywa-
 tela majacego kiedyś samo
 dzielnie działac w towarzy-
 stwie i wrodzie konstytucyj-
 nym; ograniczymy sie do
 uwag ^{masajch nacelu przystojnych} ~~strategicznych~~ prawdy, i
 uwag moralnych i politycz-
 nych

tego nie odpowiedział nam
dostatecznie. Każdy człowiek
od kolebki do grobu, pragnie
szczęścia i hanu i uganio;
ale często od kolebki do grobu
nie pojeź, a nieraz nawet nie
pomyślał, na czem ono zależy
i gdzie go szukać może wypra-
da. — Badania tego rodzaju,
sa ostatnim celem życia,
i najszlachetniejszym ^{radą} ~~przebiegiem~~
niem filozofii. Historyja jako
nauki o celku życia, występu-
jąc na te stanowiska, sta-
je się filozofią praktyczną.
Filozof, szukając prawdy ba-
da polegga rozumem Boga
i jego stworzenie — a zna-
czątki ^{istotne} na ^{istotne} ~~istotne~~ przypo-
dy, ~~istotne~~ ^{istotne} poświęca mu
swoje ^{pełniejsze} rozmyślania ^o ~~o~~ ^{wskrotce}
jego cudowną ~~jego~~ naturę ~~o~~
~~istotne~~ ^{istotne} ~~istotne~~ ^{istotne} ~~istotne~~ ^{istotne} ~~istotne~~ ^{istotne}
^{wprawdzie} pty co do wielkości, ale rów-
nie durny cudowny i nie
pojęty, jak ten ~~istotne~~ wiel-
ki i piękny w którym ży-
jemy. Filozofii ^{przełoż} jest przed-
miotem: Bóg, natura i
istotne

i Estowick historyi wyłaz
 nym tylko estowick ale żeby
 ten świat ^{mały} mogli poznać i badać ^{zupelnie}
 de filozofii, szukaj się musi
 i ^{o naturze i Bogu mówić mu wypad}
 historyi, apierając się na
 objawionych w ludzkosci ery
 nach, przy świetle lampy
 filozoficznej, wnosząc jakim
 estowick być może i być
 powinien. Filozof ^{zba}
 dawszay naturę ludzką po
 zga rozumu, swoje wnioski
 jakim być może i być
 powinien, ^{objawione} ^{dotyczy} dowoda
 me historycznem ^{i tym sposobem}
 wyjasnione, ^{zawiera} wpe
 wniki mogące służyć za
 prawidła życia - tak więc
~~historia~~ filozofia i
 historyja łączą się z sobą
~~aby~~ aby tym dojrzalszy
 i lepszy owoc, dla ludzko
 ści wydały. Wracając do
 pytania o ^{zawieszę} estowick
 ka, wywnajemy że ono jest
 czysto filozoficzne, ale histo
 rykowi jest koniecznym jaś
 nić z swego ^{przemyślnie} ~~chce~~ ^{chce} zrobić
 przytem ^{zawieszę} naukę życia.
 Onaj siebie samego, byto
niegdys

60
61

niegdys na swętych Apoll
na Delfickiego krotom lita-
rami, wypisane jako godo
i krotko prawdziwej mądro-
ści ludzkiej. Zdanie krotkie
i w paru słowach objęte, ale oby-
mujące w sobie, tę prawdę, pier-
wotną, dla której stworzono
~~mu~~ i wytworzenia wszystkie
sługi ^{prawy} napisane ~~porządkiem~~
a wszystkie biblioteki świata
nie są, tylko ^{do niego} komentarzem.
Jakoż, nie poznasz siebie, je-
żeli nie poznasz początku
wszech rzeczy Boga! - nie
poczujesz siebie, jeżeli nie po-
znasz tej wielkiej i cudownej
natury - nie poznasz siebie
jeżeli nie ~~inwizisz~~ i ~~nie~~
topisz oku twego rozumu
w głąbiach twego serca, i nie
zbadasz tajemnic jego myślenia
chci i pragnień - Nie poznasz
siebie, jeżeli nie masz wyo-
brżenia, czym stworzył był
w resztych wiekach czym jest
dzis - czym być może na przy-
słość

przyśrodek a czem żeby dy stat
 przyjąć sobie należy - Tak więc
 sam dla siebie jest obszernym
 i prawie nie wykrepersem
 przedmiotem badań i poszu-
 kwan, sam dla siebie wiel-
 kiej a może najtrudniejszej
 nauki materia, sam dla
 siebie, zagadka nie równa
 namo, równie jak ten
 świat nie umieszkony w spa-
 niały, w którym żyjemy.
 Przypatrz mu się w kolysce,
 ow przyśrodek krol umierają!
 ow kwiat przyrody, jakże
 słaby i niedolny! bez po-
 moey rodziców lub opieku-
 now umknąc i smarnie
 musi, gdy tym czasem mo-
 stro kwiatkach, ledwo dy uro-
 dła, karar kudka pływaja
 i pokarmu sobie szukać
 umieja. Goly dorosnie
 i yawnie swoich set mto
 drzewnych samodzielnie
 wyrwać, porównaj jego
 zdolności i sily, ze zdol-
 nościami kwiatów które
 mu maja sturyc i podle-
 gac

^{zbolesnem}
 i podlegac u zupokorzeniem wy
 znać musisz, że większej cze
 sci: mowa, ciata, szybkością noży
 bystrością wzroku delikatno
 sua stuchu i węchu, lub widzę
 kiem głosem ustępuje. Lecz
 w tej słabej i niedoleżnej isto
 cie, kryje się tajemnicę wsze
 chmoenego bóstwa, rozumu ka
 katek, którego potęga, czaro
 dzijska, kmienia swiata po
 rzadko, kmienia jego postać,
 przychodzą użaćnia słowem
 jakby jakie bóstwo. Swozą
 świat nowy, piękniejszy i
 wspanialszy od tego, który
 wyszedł na jaw z ręki
 wszechmoeney Opatrzności.
^{Stawiek}
~~Staje się~~ więc potęga, rozu
^{Staje się}
 mu, nie tylko problemem swie
 czyst, ale Bogiem kremskim;
 a ta, atoli różnica, że Bog
 wszechmoeny i wieczny, nie
 ograniczony ani czasem
 ani miejscem stwarza wszy
 stko słowem swoim i wsze
 go, i knowu w nicosi obro
 uć może, stawiek bóstwo swo
 mone, tylko z dzieł bożych, sila
 rozumu może wyprawać
 nowe idea.

Patrz jak ow orzeł, sypujący
 pod obłokami, ugodzony pociskiem,
 mocą tworego geniuszu ludzkie
 go wynalazonym pada u nog
 jego ~~tworcy~~ - Lew, postrach swa
 rzą w pustyni, mocą wzru
 mu pokonany, nosi kupo-
 ra kaganec, a tygrys, dra
 piękny i driki zamknięty
 w klatce znosi uerpliwie
 nie wola - Ston silny i roz
 tropny, holdując jego wy
 stosci, nosi na grzbiecie
 szewskie, i stara walki
 za jego rozkazem. Pies
 chwytła dla niego zwierzęta,
 jaszczak ptaki, pelikano
 wi ryby a gólał przenosi
 przez wody i lasy jego listy
 i rozkazy - tak wżę słabej
 i nieudolnej istocie, cała na
 tura holduje - Gory się naje
 go rozkazem kruszą - rzeki
 kruszą się swe biegi - mo
 ra odlegle łączą się kanalami,
 para przenosi mieszkancom ca
 lych miast z jednego końca
 Europy na drugi - przebiegł
 ludy i morza, wdarł się w taj

tajniki przyrodzenia, wyszedł
 bieg gwardy wyrachował ich
 wielkość - Głównatawszy te cu-
 da, gdy się zastanowi ~~same~~
~~to~~ ^{du} ~~dziewi~~ ^{du} ~~na~~ ^{du} ~~sobą~~ ^{du} ~~sam~~ ^{du} ~~nie~~
 nie może poznać - lecz
 gdy zwróci myśl swoją, we
 wnętrzu siebie i rozważy do
 kąd dąży? czego pragnie i za-
 da? ~~wyżna~~ ~~nie~~ ~~tra~~ ~~w~~ ~~oku~~
 wyzna, że te wielkie wyzna-
 lenia i prawce cudowne dzie-
 ta, nie zrobiły go jeszcze
 szczęśliwym - a w dalszynie
 sta, przyzna ^{du} że nie potrafi
 dokładnie na czym jego był
 błogi ~~kalery~~ i gdziego ~~szu~~
 hac ~~matery~~ - potrzeba.

Główni sława medry, tra-
 cęwszy od Sokratesa do Neo-
 platonistów - rozprawiali w tej
 materji wiele - wiele wy-
 bornych prawd, uśmiających
 naturę, ludzką ogłosił swa-
 ta, ale nie zaspokoił ludzkie
 go serca. Cwazem niekloray
 usetując to trudne zadanie
 rozważać, dwojżnacznem wy-
 ratemem myśli, dale pa

Felix wiel jak był
 tak jest dla siebie
 nie ~~zbudaniem~~ ~~swia~~
 tem i nie odgadno-
 ma ~~zagadka~~

dale powoła do nowych błędów
 i obłąkan rozumu. Pismnik
 Epikura Omne animal ut
natum est, dolorem fugit et
voluptatem querit i. napalem
 pochwycony i wzięty wprawa
 drony skrodzite obrzydla tro
 de Epikurejskich nieprawd
 Skądże bład tej sekty filozofów
 pochodzi? oto braku zna
 jomości człowieka i błędne
 go mniemania: że człowiek
 jest tylko zwierzęciem, wyższem
 nad inne stworzenia.

Dwie prawda nie mamy Epi
 kurejskich i mniemia atoli
 wiek nasz tak nabrzał wgru
 bem materializm i wielu
 tego rodzaju ludzi słusznieby
 mogli być porównani do Epi
 kurejskiej drudy - skąd
 majątek jakimi bądź środ
 kami aby go potem marno
 wać i trwonić wraz nieśro
 wiem a nawet z honorem
 proznawać być wygodnie i uspa
 niale, a gdy braknie ości
 iscinny skądże aby nie
 być przeciwnie skądże
 spotobywateci przyjaźni
 a nawet braci oto cecha
 oto

cecha oto przekształcenie tego
rodzaju ludzi - Ale odwrócić my
od tego smutnego widoku na
swe mysl i oczy.

Stowcy stawia ostroscaie pycia
i czystoscia obyrazow, ktorzy
wyniesli ze szkoly boskiego pla
tona, nauke Sokratesa o nie
smiertelności duszy, głębokie
mi dowodami objaśniają
~~z stwierdzenia~~
~~dowodami~~ swoim prawi
dlem pycia convenienter natura
vivere dogmat Epikurejski, po
nierzajacy naturę ludzką i bierzący
to ^{dusze} swoim objaśnieniem
uszlachetniewszy, podnieśli do
zasady moralnej. Ich zda
niem, z dwóch natur ludz
kich z sobą spornych, natu
rze duchownej i moralnej
jako szlachetniejszej, istano
więcej istoty ~~ludzkiej~~ natu
ry godności człowieka, na
leży sie pierwszeństwo: a
zatem człowiek; powinien
sie starać przedewszystkim
o rozkosz moralną, duszy,
a rozkosz ciała gardzić
nie

67
nie dosyc na tem, kroszace
i poprawiajace bledny mnych
filozofow, posuneli ostrosi oby
czajow do kbytniej surowo-
sci, a mnye nawet do drsi
kosci przek co od swej na-
uki pieknej massy ludu od-
straszyla i swojec moral-
nosci czesto z duchem ewan-
geliu zgodna, zrobili nau-
ka malej liczby wybranych
przystepna

Nastajacych wiekow filozofo-
wie, powtarzajac nauke Sokra-
tesa o wyzszej naturze cialow
ka, rzekli o skizsaniu jego
o dobrem i uziwnem zyciu
pieknie rozwinieli i licznymi
wybornymi zdaniem i bogu-
cili. Wszystkie atoli ich pra-
wdy piekne i wzmoste, nie
miały gruntu, na ktorymby
zasadzone, bezpieknie bice
wiedzy swoe mogly. Ten grunt
moralny, dopiero Chrystus
swiatu oglosil. Potwierdzil
On nauka swoja, wyzszo-
scia natury duchownej cialowietka,
ale przytem kazal miec

mieć staranie o ciebie jako
~~mieszkanin~~ o doczasnym jego mieszkaniu
 i jako narzędzie konieczne
 potrzebnem, do wykonywania
 naszych obowiązków. Stwier-
 dził wszystkie piękne myśli
 filozofów starożytnych o mi-
 cie, ale razem dodał czegoś
 im brakowało to jest funda-
 ment, na którymby ^{się} wspierać
~~się~~ bezpiecznie mogły to jest:
 wiara w Boga wszechmocnego,
 Sprawiedliwego rządzącego swia-
 tem. Bez tej podpory, enota jest
 słabą, młotem i jak cienki
 kornacz. Te prawdy wielkie,
 które są niezmiennym kamie-
 niem szkieletu ~~całego~~ ^{całego} ~~całego~~ ^{całego} ~~całego~~
 całego wszechmogącego, człowieka
 i całego ^{ludzkiego} rodu ^{rozciąga}, po-
 wtórza się ewangelicą prawie
 na każdej kartce: ^{każdy} ~~My~~ ^{chcie}
 swanie powtarzamy je pra-
~~wie~~ ^w ~~co~~ ^{dziennym} ~~modlitwie~~
~~panckiej~~ ~~przez~~ ~~cały~~ ~~czas~~ ~~prosząc~~
swyże się imię Twoje
 wyznajemy ^{szczęść} ~~szczęść~~ ~~szczęść~~ ~~szczęść~~ ~~szczęść~~
 Twojej opatrzności nad ~~całym~~ ^{swiatem;}
~~całym~~ ~~światem~~ ~~całym~~ ~~światem~~ ~~całym~~ ~~światem~~
 dodając: przyjdź królestwo Two-
 je

69
Twoje, prosząc aby zachowała
na ziemi sprawiedliwość
której miłości bliźniego jest
źródłem a sukcesie powstaje
chce skutkiem - prosząc
na końcu o pokarm dla ^{siebie} ~~ciała~~
to uznajemy miłości nату
ry ciała ale jej nie należy
dbujemy, tudzież że bez po-
mości Bożej wszelka praca
i zabieg człowieka nie przynosi
Chrześcianinowi przeto wyrzaje
że przy enoie, sukcesie tylko
przez łaskę Boga uśredni-
kiem staje się more. Tak więc
co Sokrates szukał, Chrystus
dokonał. Chrześcianin nie
potrzebuje sztuki, mędrym
mądrością i dani subtelnym
lub dwójznanym; gdyż je-
ma prosto i jasno w każdej
swej ^{murowanej} ~~szkole~~ religii wyłożone. Chry-
stusianom głosi źródłem jest
sua Boga - środkiem do łas-
ki Bożej cnoty, podpora
cnoty wiary, w Boga, a ro-
zum jako narzędzie do po-
znania o Boga to jest Boga
i cnoty - staranie się o cnoty

o rzeczy ziemskie o tyle pochwa-
 la o ile te rzeczy są dobre. Nie
 ma więc w Chrystyjanstwie, ani
 miłości Epikurejskiej, ani ostro-
 ści Stoickiej ani ^{dogmaty} sofistyk
 ani Sofistów — bo chrześcijaństwo
 jest nauką skrajną dla ca-
 lego rodzaju ludzkiego. Otwor-
 cze duszę filozofów staroży-
 tnych, a przekonanie się że
 pisali wiele o sukcesie i o
 wadze, uważanego pojedynczo,
 ale ani jeden nie pisał o
 sukcesie całego rodzaju ludzkiego,
 przypominając sobie podobnego
 rodzaju dzieła oratorskie naszych
 nie dość — Mysł ta wielka
 i godna najszlachetniejszej filo-
 zofii, jest dziełem Chrystusa
 miłemu. Miłość bliźniego go-
 dło Chrześcijaństwa potęgą kiedyś
 wstrząsnęła narody ziemie wje-
 ne families pod opieką Boga
 sprawiedliwego najlepszego by-
 ca. Dopóki ta ^{chrześcija} miłość dla rodzaju
 ludzkiego nie nastąpi, ^{chrześcija} godnie
 my mieć historyje pojedyn-
 cze i ogulne wielu narodów,
 ale porzecznej całego rodzaju
 ludzkiego bypominnej — Historia

71
Historja prawdziwie powse
chrna, dopiero Chrystyjanizm
utworzye jest doobry. przez
swoje zasady miłosci bliźniego
Mysł ta boska, ^{już} potdrewyła
trzysta wieku, sroze się
jakby nie rozumie powsey
stuch zakatkach ziem, po
wszystkich narodach ale
o hanbo! ~~rozumu~~ ludzkiego
^{rozumu i serca} tylko poprowana, i rozu
mienna i wprowadzana wży
cie, o ile interesom osobi-
stym, familyjnym, lub na-
rodowym dogadnata

Nasto dni naszych: wolności
rownosci i braterstwo na dła
chodnie ogłoszone, które lotem
błyskawicy, większą część Euro-
py poruszyło i porusza, jest
tylko ^{jest tylko ogłoszonym} rozumieniem nauki
Chrystusa o miłosci bliźnie-
go - potdrewyła trzysta wieku,
powtarza Europa niestety!
nauke rownie prosta jak
jasna o miłosci bliźniego, ale
jej niepełności nie wprowadza
odda wżyue. ^{to kryeranie} Bodaiby ^{to kryeranie} prozy
najmniej ^{choć} powiększej części
na dni naszych spet

spełnione zostato.

Tu niech mi wolno będzie do
 dać bom się urodził i wycho-
 wał polakiem, że do chlubne
 godło wolności równości i bra-
 terstwa, do polnieku na se-
 kwaną powtarzane tak w dzie-
 ciach, w naszej Gjierymiej 8 wiekow temu jak
~~z~~ z Chrystem Jazykim przy-
 jęte, i całe ^{było} wychowane, roz-
 wnięto się, nakoniec szeroko
 w gromowładnie szlacheckim
 sprawda, że zostalo niewolne
 te i nabrodzone wyłączone
 korzyścia klasy niegdys
 szlacheckiej; ale że to nie był
 bład serca lecz ^{z fałszywego mniemania o Narodzie polku} rozum do ^{drogę}
 wodem tego jest i porostanie
 na wieki Konstytucya 3-ma
 tego maja. W niej klasa
 uprzywilejowana, staryta
 na otwartu Gjierymiej, swoje
 zasady, swoje korzystne
 przywileje i wszystkie
 na tej drodze ~~secesji~~ nam
~~szere~~ ziemi prodkowym,
 wolności równości i brater-
 stwo przywrócić. Nie ~~dalej~~
 koniec na tem

13
wielki polityk Kolontajani
dosyć dotąd ^{medocy} w historii na
swej oceny i moralizacji na
korzyść i porządek Czynny
przesady i słabości Czyn
naszych, wniost projekt
o niezależności ^{całego narodu} ~~in~~
w przeciągu jednego wieku
życia ludzkiego — Tak więc,
Kanonni Słuchacze! co dziś
dla wielu narodów Europy
nowe to dawno u nas ro-
sto i kwitło — ale miastety?
czasem kanady bywać.

W dalszym położeniu Europy,
kiedy miliony głosów powtarza
a uniesieniem, wolności równość
i braterstwo; kiedy rozmaite
interesa ^{sieraja} ~~szosa~~ ^{się walczą} ~~sporne~~ ^{amawet} wy
wołują na widok brwawe
sceny, w którym jest dla
sumy i godności ^{da} przyjaźni
ludzkości, pytania jakim
sposobem, to powstanie by
czemu ludom, przed 18° wieka
mi przez Klawicela świata
ogłoszone, niezależność i usta
łone być może — Wielkie
i trudne zadanie! wyznaję
że nie odważyłbym się na
nieodpowia

odpowiadać, gdybym go już nie
 wziętym niemiat. (Napoleo
 leon III, a w reprezentant wie
 ku swojego, na wygrananiu da gadnuty
 fajtany przez Hudsons lawego
 jak smiał sukcesnie Franyci
 wolności, która go tyła, chadzony
 tam i dobrodziejstw obsy
 pala. odpowiednia ~~se~~
~~stany~~ ~~z~~ usmuckem, bo Fran
cyja a po chwili namysłu
bo cała Europa jeszcze nie
godna być wolna, na ka
 pytanie dla czego? doszedł
~~do~~ ~~z~~ ~~sztyderskim~~ ^{prezydentem} ~~usmuc~~
 chem: gdyż aby być ^{wolnym}
~~wym~~ trzeba być rozumnym
i powściągliwym. Stowa te, wiel
 kie monarchy w pokoju i
 nierównanego wodza na
 polu marsa, jako-kolwiek ostre
 w przykre dla nas ^{jeżeli kudy to} w obecnych
 czasie zastępują na pitna
 i bairna, nasza swaga i ob
 jasnienie. Sa one ^{niepowinnym względnym} powtorke
 niem stoickiego dogmatu: li-
 ber missi sapiens et bonus.
 ale w Napoleonie, sa one tylko
 dogłosem religii na której
 lonie był ~~rodzony~~ i wy
 chowany. Wiermy ze ten
bohater

bohater w uniesieniach dumy,
 katrzyż kościotem Chrystusa;
 ale w chwilach spokojnej roz-
 mągi - uważa Chrystusa i jego
 na źródło i fundament szej-
 sera narodu - i ledwo ka-
 dęz wagle chwycił, a zaraz
 w pięknej i potężnej Fran-
 cyi - nie tykając wolności oso-
 bistej sumienia - ~~Chrześciana~~
 naukę Ewangeliu w zupełno-
 ści powrócił i na tronie po-
 sadził - Trwiedzić zatem
 może, że ten mąż wielki
 mówiący o cnocie, miał na
 myśli cnotę chrześcijańską,
 opartą na wierze w Boga
 wszechmocnego i sprawiedli-
 wego, bo bez tej opoki wszel-
 ka cnota ludzka, jak już
 powiedziałem, jest słaba
 matka jest znikomem cie-
 niem - Cnot wszystkich
 sprawiedliwości, kochanie
 jest miłości bliźniego - Tak
 więc, Stanowni słuchawce
 Uniwersytecy! pragnę ko-
 lumna, wolności, równości
 i braterstwa, jest nasada na-
 szej boskiej religii - Pochat-
 kiem wszystkich błędów występ-

występkom a nawet i abrodm
 zdaniami ^{zdaniami} wstyżkach feboro
 son, jest brak oswieconego ro
 zumu, albo skrywnionego bte
 nem oswieconem rozumu.
 Jeśli więc, chcemy ocrystić
 społecności zblędow występ
 kon i tym podobnych ~~nie~~
 wstępk chorob moralnych
 społeczność, starajmy się o
 rozszerzenie światła, buduj
 my szkoły i kocioty. gdzieby
 prawdziwej mądrości użono
 anie trasyłwanskie wyzre
 nia. - Kary najsurowsze,
 przegrze galary, gełotony, prze
 strachem powszechną na chwi
 le zte, ale go wgruntu nie
 wykorzenia. Tak więc dru
 ga kolumna podpierająca
 wolności równosc i braterstwo.
 jest oswiecony rozum. -

Jeśli tedy, chcemy się stale
 cieszyć, temi ~~najdroższymi~~
 najmiśszymi dla człowieka
 darami, rozkwitającymi
 dny nam i ~~z~~ troskliwie
 enoty familijne i obywatelskie
 bo one tylko są, zdrowe usta
 bic pokój i porządek w społeczeń
 stwie, to ~~toż~~ ~~nie~~ ~~nie~~ ~~nie~~
 ciesz naradom

H
18

naszym. Przer encyk i rozum,
wolności równości i braterstwo
to echo ^{głosne} ~~czyli~~ naszego wieku,
otrzymać ~~wdzięk~~ i ordo - przer
ency i rozum - wolności równości
i braterstwo, stanę się napa
poczechy i rozkopka - ~~z~~ Abh
za nas do sukcesia, powroca,
wiek kloty ^{tużym} ~~na świecie~~ tak
wdzięcznie przez poetów opie
wany, spronadka protestwo
Boga na świecie, przed 18°
wiekami ~~ogłoszone~~ przez Chry
stusa. Amiartoware

Prze to ma mykta
bzdure w duchu
filozofii chrześci
ańskiej

Te są moje zasady i wyobra
żenia o religii - urodzitem je
potakiem wychowany zosta
łem po staropolsku na łonie
religi katolickiej - (Kochaj wpryt
brach tużi jest moja zasada
prze to) skazuje każdego wol
ności mysteria w sprawie du
mienia i ~~pentadram~~ ~~pentadram~~
ale i dla siebie opodobną wzgl
Onosi prosić mam prawo -
myśli należą do Boga czyj
do społecznosci i prawa -
Skazowna Młodni Uniwersytetu
Konekaj ^{moje} ~~moje~~ polecam twej barznej
i statej pamuzoi, słowa, które
Assarmot przer usta napezo Jun
dara wyszelet do swoich potomkow

" Dla was jedyną zabawą, nauką i prawą
" Cnota wazem trywiotem, a zemioslem stawa."

Wpisalem 1848 d 8-12 Krytalem 13 tr.

es
i

y

o
=

st

3

!

n

o

3

